

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

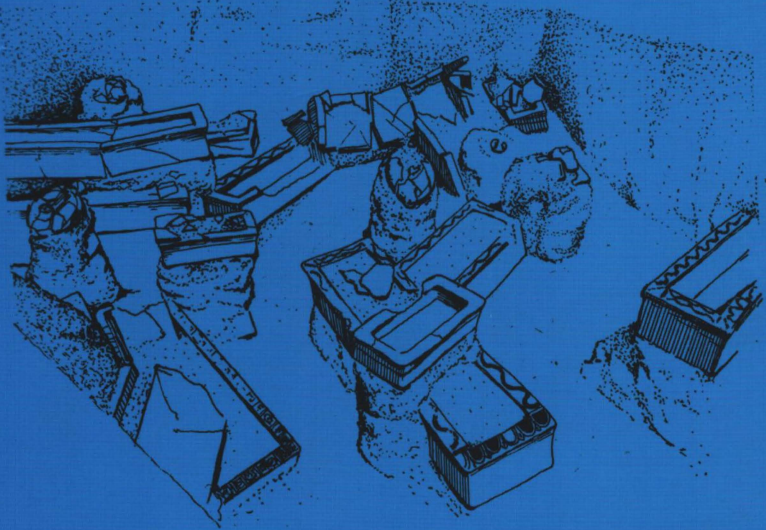
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

TÜRK ESKİÇAĞ BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ YAYINLARI

S. MELİKE ZEREN HASDAĞLI

ESKİ ÇAĞ'DA LAHİTLER

TÜRK ESKİÇAĞ BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ YAYINLARI
Popüler Dizi

ISBN 978-605-9680-57-8

Eski Çağ'da Lahitler
S. Melike Zeren Hasdağlı

© Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü, 2019

1. Baskı, İstanbul 2019

Editör
Gürkan Ergin

Kapak Resmi
R. M. Cook, Clazomenian Sarcophagi, Mainz/Rhein, 1981, fig. 4.
(Klazomenai Monastirakia Mezarlığı)

Baskı
Fotokitap Fotoğraf Ürünleri Paz. ve Tic. Ltd. Şti.
Tevfikbey Mahallesi Dr. Ali Demir Cad. No. 51/1
Sefaköy 34290 Küçükçekmece – İstanbul / Türkiye
Tel: 90 (212) 407 0506 – 90 (541) 231 1887
Sertifika No: 33623

Yapım ve Dağıtım
Zero Prod. Ltd.
Abdullah Sok., No: 17, Taksim, 34433 Beyoğlu - İstanbul
Tel: +90 (212) 244 75 21 Faks: +90 (212) 244 32 09
www.zerobooksonline.com info@zerobooksonline.com

Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü
İstiklâl Cad. Merkez Han, No: 181 Kat: 2
34435 Beyoğlu - İstanbul
Tel: +90 (212) 292 09 63
info@turkinst.org
www.turkinst.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

İçindekiler

Önsöz	v
Giriş	1
Lahit Mezar Geleneğinin Uygulandığı Bölgeler ve Lahitleri	3
Mısır	3
Girit	7
Mezopotamya	10
Anadolu	14
Kıta Yunanistan ve Kykladlar	37
Etruria ve Magna Graecia	40
Kuzey Afrika ve Levant	50
Thrakia ve Makedonia	65
Karadeniz	70
Kaynakça	73

Önsöz

Ölüm, öte dünya inancını barındıran tüm toplumlarda bu dünyadaki zamanını tamamlayan ruhun yeni bir varlık biçimine dönüşmesindeki eşik olarak algılanmıştır. İnsan ruhunun yaşayanların dünyasından ölüme geçişini farklı toplumlarda farklı şekillerde ortaya çıkan gömme biçimleri sağlar. Ölenin bedenine olan ilgi insanoğlunun en eski zamanlarından beri ölümden sonra yeniden dirilme inancının temelinde yer almıştır. Eski çağdaki gömme uygulamalarının en yaygın ve önemlilerinden birini de bu kitabın konusunu oluşturan lahitler oluşturmaktadır.

Çalışmanın Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları-Popüler Dizi’de yayınlanmasına izin veren enstitü kuruluna, yayın sürecini sabırla yönlendiren Yrd. Doç. Dr Gürkan Ergin’e, Yrd. Doç. Dr. Meltem Doğan-Alparslan’a ve Yrd. Doç. Dr. Özgür Turak’a ve çalışmanın çeşitli aşamalarında desteklerini gördüğüm Prof. Dr. Bilge Hürmüzlü’ye teşekkür ederim.

Kitabın hazırlık sürecinde beni ağırlayan ve kütüphane olanaklarından faydalanmamı sağlayan İstanbul’daki Alman Arkeoloji Enstitüsü’ne özellikle teşekkür ederim. Yayın ve fotoğrafların temininde desteklerini gördüğüm değerli meslektaşlarım Yrd. Doç. Dr. Emre Taştemür’e ve Yrd. Doç. Dr. Mehmet Ali Yılmaz’a şükranlarımı sunarım. Araştırma süreci, Uşak Üniversitesi, BAP Koordinasyon Birimi’nin 2016/SOSB008 numaralı projesinin sağladığı olanaklar ile yapılabilmektedir.

Bu kitabın hazırlanmasındaki her aşamada bana destek olan değerli eşim ve meslektaşım Doç. Dr. İlkan Hasdağlı'ya ve en çok da annem Hacer Zeren'e ve babam Zeynel Zeren'e içtenlikle teşekkür ederim.

2016

S. Melike Zeren Hasdağlı

Giriş

Lahitler ölünün yerleştirildiği pişmiş toprak, ahşap, taştan yapılmış sandukalardır. Lahit sözcüğünün antik Yunancadaki biçimi olan “sarkophagos” (σαρκοφάγος), “sarks (σάρξ): et” sözcüğü ve “phagein (φαγεῖν): yemek” fiilinden türetilmiş olup ‘et yiyici’ anlamına gelir. Aslında “sarkophagos” sözcüğü ilk olarak Plinius tarafından Assos’ta çıkarılan “lapis sarkophagus” adlı taşı tanımlarken kullanılmıştır. İçine yerleştirilen cesetleri kırk gün içinde çürüttüğüne inanılan (Plin. *Nat. Hist.* 36.13) taş için kullanılan bu terimin anlamı daha sonraları genişlemiştir (Koch 2001: 25). Ayrıca antik yazarlarda sandık/kutu olarak geçen *larnaks* (λάρναξ) kelimesi (Homeros *İl.* 18. 413; Herodotos 3. 123) lahit anlamında da kullanım görmüştür (Homeros *İl.* 24. 795; Thukydides 2.34.3). Yine soros (σορός), teke (θήκη), kibotos (κιβωτός), lenos (ληνός) ve pyelos (πύελος) terimleri de lahitler için kullanılmıştır.

Lahit mezarlar temelde bir inhumasyon gömme tipidir. Mısır’da ölünün keçe ve deriler üzerine yatırılması geleneği bilindiği kadarıyla ilk kez MÖ 5. bindeki Neolitik Tasa Kültürü’nde ortaya çıkmıştır. Ölünün içine yerleştirildiği basit tipteki ahşap taşıyıcılar ile dikdörtgen bir çukur içine serilmiş taş levhaların basitçe bir kutu biçiminde kaplandığı taş örnekler lahitlerin proto-tipleri olarak değerlendirilmiştir. En erken lahit örnekleri arasında Ghassul Kültürü’nün izlendiği MÖ 4. bine tarihli Filistin’in Khudheirah yakınlarındaki bir mağarada bulunmuş olan lahitler yer alır. Ölü kemiklerinin

saklandığı yer olarak işlev gören bu lahitlerin bazı örnekleri boyalı olup hepsi kapakları ile birlikte ev görünümünde yapılmışlardır. Ghassul Kültürü'nün diğer kentleri olan Azor ve Ben Shemen'de de benzer lahitlere rastlanmıştır. Her ev tipi lahadin bir kapısı veya penceresi vardır. Mezopotamya'da da Kalkolitik Dönem'e tarihli bazı lahit mezarlarla karşılaşılması olmasının yanında lahitler özellikle Akdeniz kültüründeki Mısır lahitleri ile tanınmıştır (Rutkowski 1968: 220).

Bu çalışmada lahit kullanımının başlangıcından geç antik çağa kadar olan süreçte, bölgelere ve zamana göre değişiklik gösteren lahit biçimleri ve bezeme özellikleri kısaca tanıtılmaktadır. Lahitler genelde tekne ve tüp şeklinde ya da antropomorphik veya *kline* biçimlere sahiptir. Lahitlerin bu temel biçimleri ile eski çağ boyunca birbirinden uzak coğrafyalarda, farklı zaman dilimlerinde ve başka kültürel kontekstler içerisinde karşılaşmak mümkündür. Bunun yanında hemen her bölgede bu temel form tiplerine yerel karakteristik unsurlar eklenerek farklılıklar yaratılmıştır. Benzer bir durum lahitlerin imal edildiği ahşap, kireçtaşı, mermer, pişmiş toprak ve madeni malzeme için de geçerlidir. Bu yüzden bu çalışmada form tiplerinin ya da malzemenin temel alındığı bir sınıflandırma yerine her bölgede üretilen lahitleri kendi kültürel kontekstleri içerisinde ele alan bir sınıflandırma tercih edilmiştir. Konunun genişliği yüzünden bu çalışmada ağırlıklı olarak Mısır, Mezopotamya, Levant, Magna Graecia ile özellikle de Anadolu'ya değinilebilmiştir. Bu küçük çalışmaya bir alt başlık olarak sığdırılması mümkün olmayan Roma Cumhuriyet ve İmparatorluk dönemlerindeki lahitler ise kapsam dışında tutulmuştur.

Lahit Mezar Geleneğinin Uygulandığı Bölgeler ve Lahitleri

Mısır

Mısır'da lahit mezarlar MÖ 3. binyıl içlerinde, krallık dönemi- nin başlarından itibaren görülmeye başlamış ve daha çok kral ya da soylu kişiler için tercih edilmiştir. Krallık döneminde, ahşaptan, kilden veya taştan yapılmış lahitler antropomorfik veya sandık biçimliydi. Apsidal ve trapezoidal gibi biçimleri de görmek mümkündür. Kilden yapılmış lahitler form ve bezeme itibarıyla ahşap örnekler ile yakınlık gösterir. Kireçtaşı, siyah veya yeşil bazalt, granit, alabaster ve kuvarsit gibi taşlardan yapılmış lahitler, sosyal statüye ve dönemlere göre öncelikli olarak tercih edilirdi. Ayrıca gümüş gibi madenden yapılmış lahitler de görülür.

İlk altı krallık döneminde genellikle düz veya kubbe çatılı kapakları olan dikdörtgen tip lahitler revaçtadır. Ahşap ve ayrıca kilden yapılmış dikdörtgen formdaki lahitler ile Orta Krallık'ta (MÖ 2040-1640) daha sık olmakla birlikte tüm krallık dönemlerinde karşılaşılır. Taş lahitlerin Orta Krallık döneminde de ahşaplar ile birlikte ayrıcalıklı kral veya soylu mezarlarında kullanıldığı görülür. Bu tip lahitlerde genellikle sade bir kompozisyon izlenir. Anthropomorphik lahitler ile ilk kez Orta Krallık döneminde karşılaşılır. Yeni Krallık döneminde (MÖ 1550-1070) dikdörtgen formlu lahitler devam etse de baskın form anthropomorphik olanlardır. 18. Sülale'nin başlarında tek parça taştan yapılmış örnekleri daha fazladır. Lahitlerde maskeli ve bandajlı mumya formu vardır. Bu tipte mumyalardaki bandaj kuşaklarını taklit eden, genelde beyaz boyalı ve üzeri yazıtlı bir bezeme vardır. Bandaj kuşakları arasında öte dünya tasvirleri görülür. 19. Sülale döneminde Mısır'ın Ölüler Kitabı'ndan konular ile Seb, Nut,

Res. 1 I. Psusennes'in maskesi
(www.gettyimages.com)

İsis ve Nephtys, Osiris'in oğlu Horus ve Horus'un dört oğlunun resimleri ile bezenmiştir. Giderek bu tip lahitler daha çok insan formuna benzemeye başlar. Maskeler, kaş ve cam kakma göz detaylarına sahiptirler. Eller kabartma tekniği ile işlenir. 18. Sülale'nin sonunda köşelerde 4 tanrıçanın (İsis, Nephthys, Neith ve Selkis) kabartmalarının bulunduğu yeni bir lahit tipi görülür. 19. Sülale'nin başlarında (MÖ 1307), lahit kapaklarının dış yüzlerine yüksek kabartma tekniği ile kralın yüzü veya tüm gövdesi işlenmesi geleneği ortaya çıkmış, 20. Sülale süresince de kullanılmıştır. Lahitlerin yapımında granit kullanımı 19 ve 20. Sülale dönemlerinde artmıştır; aynı zamanda alabasterden yapılmış örnekler de bulunur.

Res. 2 Tutankhamun'a ait anthropomorphik lahit
(Cremer 1980: no. 45).

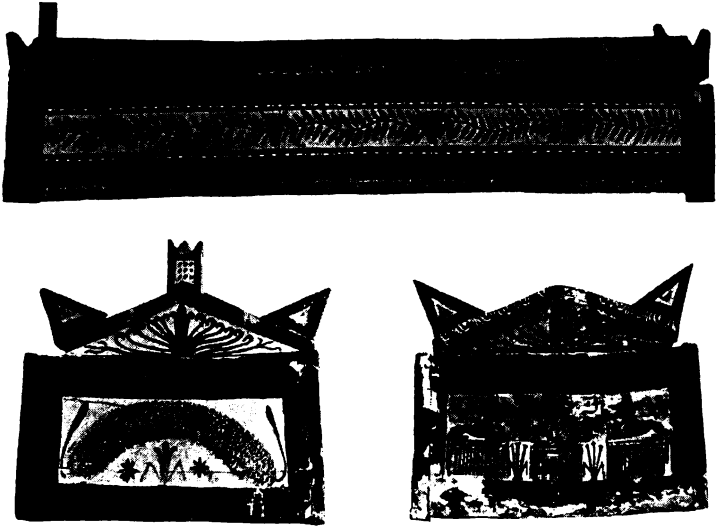
Anthropomorphik lahitlerin en iyi bilinen örneklerinden biri 18. Sülale'den Tutankhamun'un (MÖ 1332-1323) lahididir (Res. 2). İç içe geçmiş üç anthropomorphik lahitten oluşur. Bu üç lahdin en içte olanı saf altından, diğerleri ise zengin altın ve cam kakmalar ile süslenmiş sedir ağacından yapılmıştır. Tüm lahitler ayrıca taş bir lahit içine yerleştirilmiştir.

20. Sülale'den III. Ramses'in lahdi de (MÖ 1183-1152) dik-dörtgen formlu lahitlere güzel bir örnektir. Lahdin başucu kısmı yuvarlatılmıştır. Granitten yapılmış, zengin bezemelidir (Res. 3). Lahdin kapağı üzerinde yüksek kabartma tekniğinde işlenmiş mumya heykel, tanrı Osiris formunda gösterilen Ramses'tir. Her iki yanında ise koruyucu tanrıçalar İsis ve Nephthys bulunur. Lahdin kendisi de yine tanrı ve tanrıçalar ile çeşitli konuları içeren kazıma yazılar bulunur.

18.-20. Sülale dönemlerinde lahit mezarlar kral olmayan kişiler için de kullanılmış ve ölümler bazen günlük giysileri içinde gömülmüştür. Üçüncü Ara Dönem'de (MÖ 1069-664) lahit mezarlar yaygınlıklarını yitirirler. Bu dönemde bazı

Res. 3 III. Ramses Lahdi (© Wikimedia Commons)

Res. 4 Kahire Magdola'dan ahşap lahit
(Watzinger 1905: Abb. 60-62)

firavunların bile atalarının üzerine gömüldüğü bilinir. Bunun yanında yine bu dönemde değerli madenlerden yapılmış lahit mezarlar da vardır. Örneğin I. Psuennes ve II. Şoşenk'in gümüş lahitleri vardır ve altın cenaze maskaları da bu mezarlardan ele geçmiştir (Res. 1). 26. Sülale'den (MÖ 664-332) sonraki dikdörtgen formlu geç lahitlerin başucu kısmından yuvarlatıldığı ve genişliğinin ayakucuna doğru hafif daraltıldığı izlenir. 30. Sülale Dönemi'nde ise çok iyi parlatılmış ve şekillendirilmiş granit, bazalt ve volkanik taşlardan yapılan lahitler dikkati çeker. Ptolemaios'lar zamanında ve Roma imparatorluk döneminde ahşap lahitler çok yaygındır (Res. 4). Yarım daire biçimli kapakların bazen yarım metreye kadar yükseldiği görülür. Bu dönemde lahitlerin gösterişli renklere sahip zodyak işaretleri ve hiyeroglifler ile bezenmiş örnekleri vardır. Artık Mısır halkı için anlam içermeyen yazı ve

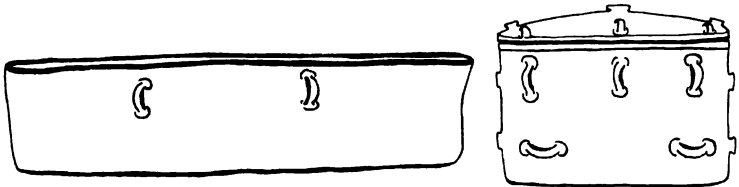
simgelerin lahitlere eklenmedikleri görülür (Budge 1894: 166-167, 202-203; Dunand – Lichtenberg 2006: 30, 46-48, 61-62).

Girit

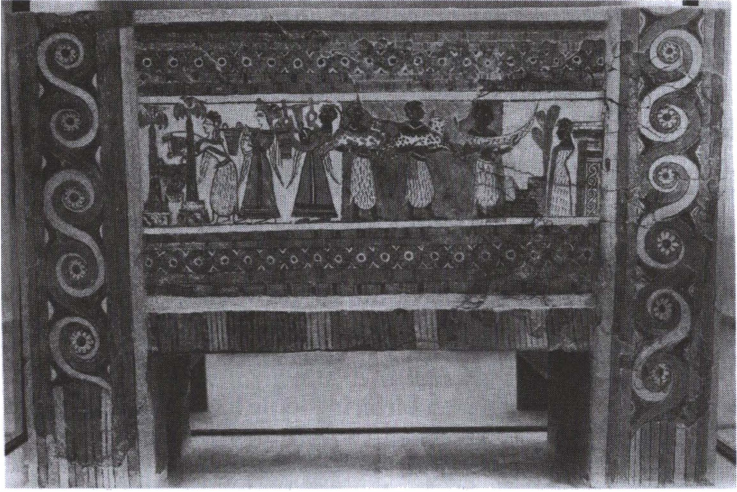
Girit'te pişmiş toprak lahitler ya da Girit arkeolojisinde yerleşik adıyla *larnak*slar sandık biçimli olup genellikle küçük boyutlara sahiptirler. Çoğu örnek 40-70 cm yüksekliğinde, 90-100 cm uzunluğunda ve 30-50 cm iç genişliğinde olup üçgen bir kapağa sahiptir. Uzun kenarlarda içine bezemenin yapıldığı derinleştirilmiş iki panel bulunur. Kapak ve *larnak*sın ağız kısmı bazen birbirine ip ile bağlanır.

Girit'te en erken kil *larnak*slar, Erken Minos döneminde görülmüş; ancak bu dönemde seyrek olarak kullanılmıştır. Sandık tipi *larnak*sların öncülleri olarak görülen erken örnekler Pyrgos, Sphoungaras ve Pakhyammos'tan gelir. Pyrgos'tan ele geçen ve kısa kenarları yuvarlatılmış, ince-uzun formlu bu ilk örnekler için ağaç gövdesinden yapılmış bir kap formundan türetildiği önerisi getirilmiştir.

*Larnak*slar Orta Minos'ta (MÖ 2000-1725) daha sık karşımıza çıkmaya başlar. Dönemin *larnak*sları çoğunlukla oval yapılıdır (Res. 5), kapaklı pithoslara benzer ve bazen tek bazen de çift sıralı kulplar bulunur. Kulplar kapak kısmında olabildiği gibi dikey veya yatay ya da her iki şekilde yerleştirilmiş tutamaklara

Res. 5 Orta Minos I ve II *larnaksı*
(Rutkowski 1968: Fig. 1.3, Fig. 1.6.)

Res. 6 Hagia Triada Lahdi
(Long 1974: Pl. 6 Fig. 17)

benzer (Res. 6). Düz veya hafif konik kapakları vardır. Bu dönemde günlük kullanıma ait pithos ve çömleklerin mezar kapları olarak kullanılması ile ilişkili olarak *larnaks*ların formları da bu kaplar ile benzerlik gösterir. Dikdörtgen formlu örnekler de vardır. Orta Minos dönemi Girit'te kültürel bir değişikliğin izlendiği bir süreç olmuştur. Knossos saraylarında kil banyo tekneleri mezar olarak yaygın biçimde kullanılmaya başlamıştır. Bu banyo teknelerinin panel ve giriş bezemeleri öncüllerinin ahşap olabileceğine işaret eder.

Geç Minos I (MÖ 1725-1500) döneminde *larnaks* kullanımında ciddi bir azalma görülür. Az sayıdaki örnek, Geç Minos I'den II'ye geçiş sürecine aittir. Geç Minos IB - Geç Minos II dönemlerinde Knossos yakınlarındaki Aghios Ioannis'te yapılan kazılarda ayaklı ve tek eğimli çatılara sahip ahşap mezar örnekleri ile karşılaşılır. Geç Minos II (MÖ 1500-1425) döneminin sonuna doğru ise *larnaks* kullanımında tekrar ciddi

bir artış görülmeye başlar. Bu tarihler Girit'te saray otoritesinin azaldığı süreçlerdir. Az sayıda ahşap *larnaks* görülmesine karşın, kil olanlar neredeyse tüm mezarlıklardan ele geçmiştir. Özellikle de Geç Minos III A/B (MÖ 1425-1200) dönemlerinde yaygınlıkları en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Bu dönemlerdeki mezarlar arasında sandık *larnaks*lar ve çoğunlukla pişmiş topraktan yapılan, ana işlevi banyo gereci olan tekneler olarak iki ana tip görülür. Bezemeli kil sandık *larnaks*ların kullanımı yaygındır. Girit dışında *larnaks* tipi mezarlar Kıta Yunanistan'ın Miken yerleşimlerindeki savaşçılara ait uzun dromoslu oda mezarlar içinden (Geç Minos II), Boiotia Tanagra mezarlığından ve Miken yönetimindeki Kıbrıs'tan gelir.

*Larnak*staki bezemenin temelini dönemin baskın resim sanatı oluşturur. Örneğin lahitlerdeki Geç Minos figürsüz boyalı bezemeler, çağdaşları olan "Saray Stili" seramikleri ile benzerlik gösterir. Geç Minos *larnaks*larında soyut bezemeler (dalgalı çizgi, spiraller vb.), ritüelleri yansıtan figüratif sahneler, kutsal hayvan ve bitkiler sıklıkla resmedilmiştir.

Dönemin en iyi bilinen örneklerinden biri Hagia Triada Lahdi'dir (Res. 6). Kireçtaşıdan yapılmış *larnaks*ın kırma çatı biçimli kapağı bulunur. Geç Minos III A2 (1370-1320) dönemine tarihlidir. 89.5 cm yüksekliğinde 137.5-138.5 cm uzunluğunda ve 45 cm genişliğindedir. Üzerinde yerel cenaze ritüellerini içeren figürlü bezemeler bulunur. Bu bezemeler duvar resimlerinde kullanılan düzgün bir zemin üzerine tempera tekniğiyle boyanmıştır (Martino 2005: 2, 35-43).

Lahdin uzun kenarlardan birinde cenaze alayı ve libasyon seramonisi, diğerinde ise yine alay ve hayvan kurbanı, kısa kenarlardan birinde üstte erkek figürlerinden oluşan bir alay, altta araba süren tanrıçalar diğerinde griphonun çektiği arabayı süren tanrıçalar işlenmiştir.

Tunç Çağ sonunda *larnak*ların kullanımında, mezar geleneklerinin değişimine bağlı olarak hızlı bir düşüş olmuştur. Geç Minos III sonu (MÖ 1125 civarı) ile Protogeometrik dönem arasında (MÖ 980 sonrası) *larnak*lara rastlanmaz. Ancak Geometrik Dönem’de dahi seyrek olarak da olsa *larnaks* tipi mezarlar ya taklit edilmiş ya da yeni mezar geleneklerine adapte edilerek yeniden kullanılmıştır (Rutkowski 1968: 220-225; Barron 2013: 23-32).

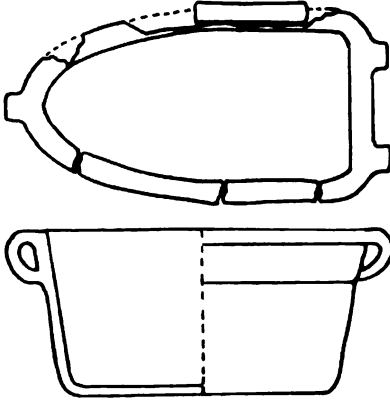
Mezopotamya

Mezopotamya’da Kalkolitik ve Tunç Çağ boyunca *larnaks* tipi lahitler iyi bilinen bir mezar tipiydi. Kırma veya düz çatı biçimli kapaklara sahip oval lahitler Ur Hanedanlıklarının 1-3 dönemlerinde görülmüştür (Rutkowski 1968: 220).

Bölgedeki lahit mezarlar bakımından bahsedilmesi gereken önemli merkezlerden biri Assur’dur. Kültepe’de MÖ 2. bin yıla tarihli sahte tonozlu taş sanduka mezarlar olarak sınıflanan bir mezar içerisinde pişmiş toprak tekne biçimli lahit ele geçmiştir. Söz konusu lahit, Minos ve Miken *larnak*ları ile benzer tip özellikleri göstermekle birlikte yan duvarları düz profilli, tutamaklı ve köşeli hatlıdır (Akyurt 1998: 67, 71, Şek. 97f).

MÖ 2. binyıl içerisindeki (Orta Assur dönemi) pişmiş toprak lahitleri çok farklı tiplerden oluşur ve daha sonraki dönemlerde aynı tiplerin Yeni Assur dönemi ve hatta sonrasında da devam ettiği görülür. Haller’in tipolojisinde göre bu lahitler beş ana tipten oluşur:

Hocker lahitleri: 60-100 cm uzunluğunda, 50-60 cm genişliğinde, geniş tarafı düz, dar yüzü yuvarlatılmış lahitlerdir. Bazı örneklerinde iki küçük tutamak vardır. Ölü lahit içine *hocker* pozisyonunda yerleştirilir (Res. 7).

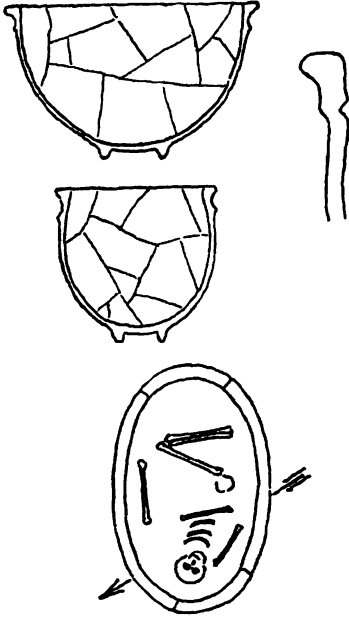

Res. 7

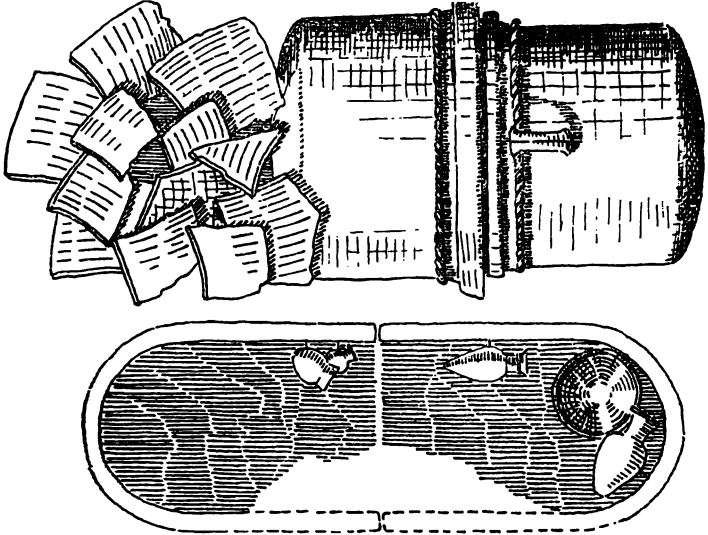
Hocker tipi lahit

(Haller 1954: Abb. 66)

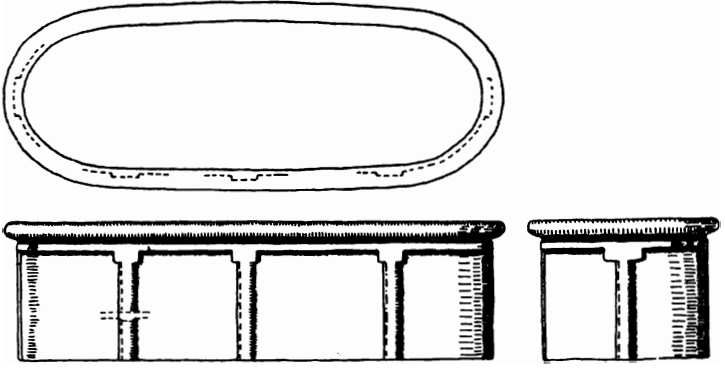
- a) *Oluklu veya tekneli lahitler*: Genellikle oval veya düz dipli, derin oluk veya tekne biçimli lahitlerdir. Ölü bu lahit tipinde de *hocker* pozisyonundadır (Res. 8).
- b) *İki parçalı küvet lahitler*: Çömlek kapların yetişkinler için kullanılabilmesini sağlamak amacıyla zanaatkârların başlangıçta tercih ettikleri lahit tipidir. İki çömlek veya lahit gövdesinin karşılıklı yerleştirilmesi ile oluşturulmuştur (Res. 9).
- c) *Tek parça küvet lahitler*: İki parçalı olan tip ile benzerlik gösteren bu lahit tipinde genellikle kısa kenarlar çömlek dipleri gibi yuvarlatılmıştır. Geç Assur ve Part dönemlerinde yan duvarların desteklendiği veya kısa kenarlardan birinin düzleştirildiği alt tipleri de bulunur. Bu tip lahit yapmak için daha çok ustalık gerekir. Bu sebeple Geç Assur döneminde başladığı belirtilir (Res. 10).
- d) *Birleşik mezarlar*: Ölünün yatış pozisyonuna göre lahdi uzatma isteği ile bağlantılı olarak farklı mezar öğelerinin birleştirildiği lahit tipidir. Yirmi farklı birleştirme şekliyle karşılaşılmıştır. Uzun boylu olanlar için yeterli sayı

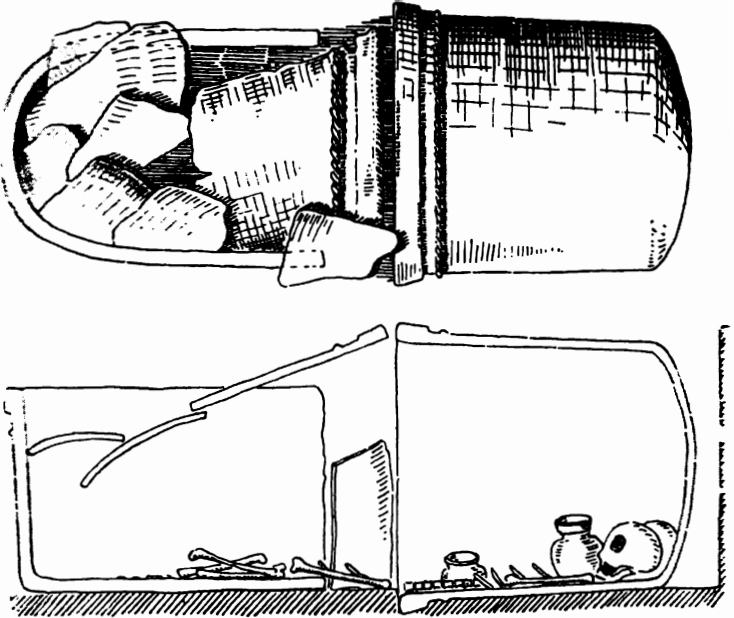
Res. 8
Oluklu ve tekneli lahit
(Haller 1954: Abb. 71)

Res. 9
İki parçalı küvet lahitler
(Haller 1954: Abb. 85a)

Res. 10 Tek parçalı küvet lahitler
(Haller 1954: Abb. 108)

Res. 11 Birleşik mezarlar
(Haller 1954: Abb. 120)

olmadığından pratikte ne bulunursa eklenmiştir (Haller 1954: 53-94) (Res. 11).

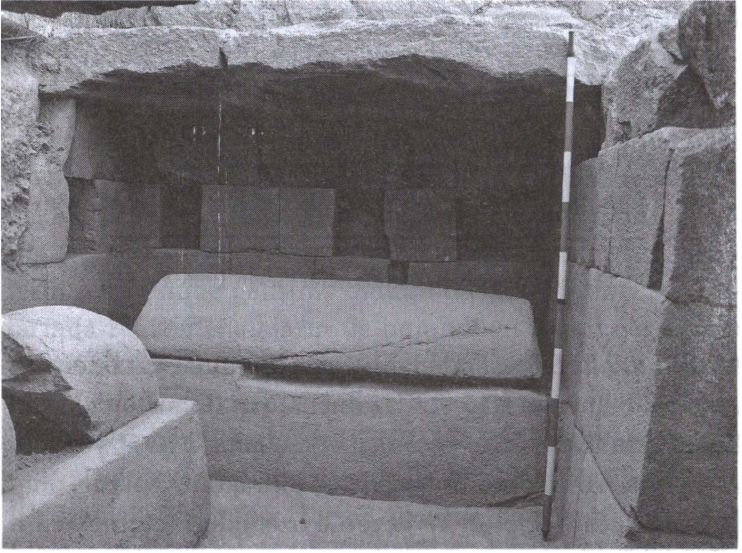
Mezopotamya'da daha çok krali veya yüksek statülü kişiler için kullanılan mezar tiplerinden biri de taş lahitlerdir. Bu tip özenli lahitler MÖ 1. binyıl içerisinde artmış ve Assur'un kral mezarları için tercih edildiği şekilde evin altına gömülmüşlerdir. Assur Eski Sarayı altında keşfedilen altı oda mezar arasında, Sargonid hükümdarlarından Aşşur-bel-kala (MÖ 1071-1054), Aşşurnasirpal II (MÖ 883-859) ve Şamşi-adad V'e (MÖ 823-810) ait üç lahit anılmaya değerdir (Hitzl 1991: 18).

Babil'de ölümler çoğunlukla evlerin içine gömülürlerdi. Babil lahitleri de genelde Assur lahit tipleri ile benzerlik gösterirdi ve oval lahitleri Assur'daki benzerleri ile çağdaştır (yaklaşık MÖ 1400 civarı). Taş lahitler ise Babil'de Assur'a göre daha nadirdir (Hitzl 1991: 19).

Anadolu

Anadolu'da lahit kullanma geleneği Kültepe ile birlikte MÖ 2. binyıla kadar geri gitmektedir. Antik çağ boyunca farklı kültürler tarafından farklı zamanlarda ve tiplerde karşımıza çıkan Anadolu'daki lahitler aşağıda özetlenmiştir. Ek olarak Roma döneminde de oldukça yaygın bir kullanım gördüğü de bilinmektedir.

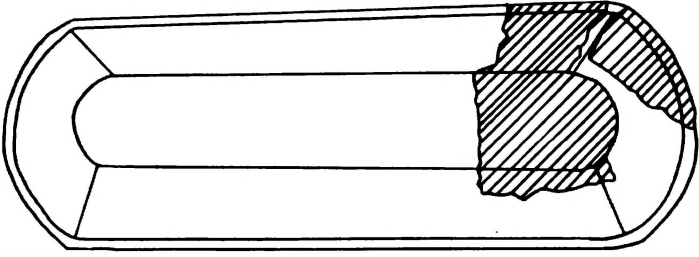
Urartu egemenliğinin izleri bulunan Van İçkale, Kayalıdere Köyü ve Kalecik'te MÖ 8. yüzyıla tarihli anakayaya oyulmuş lahitler açığa çıkarılmıştır (Sevin 1986: 337-339). Bu mezarlar çoğunlukla zemine, anakayaya oyularak yapılmıştır. Ancak İçkale'deki mezarın başodasında bulunan lahit, yükseltilmiş ölü yatağının içine oyulmuştur ve üç basamakla çıkılır. Lahitlerin taş kapaklara sahip olduğu düşünülmektedir. (Çevik 2000: 43-44).

Res. 12 Altıntepe taş lahitleri
(Karaosmanoğlu – Korucu 2015: Foto 15)

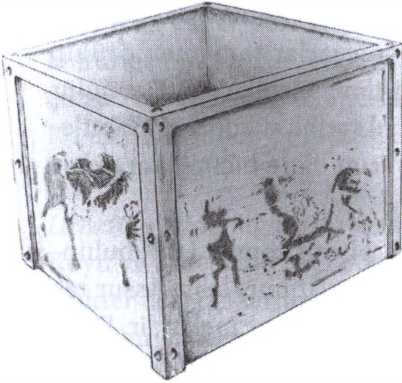
Altıntepe'de yer altı örme mezarları içinde iki adet andezit yapılmış lahitler ele geçmiştir (Res. 12). Oldukça dar kapılara sahip mezarlar içine lahitlerin, mezarlar tamamen örülüp üstü kapatılmadan önce yerleştirilmiş olabileceği düşünülür (Çevik 2000: 44-45). MÖ 8. yüzyıl tarihli dikdörtgen lahitlerin masif blok taştan yapılmış yarım daire biçimli kapakları bulunmaktadır.

Patnos Bölgesi'nde bir mezardan pişmiş toprak lahit bulunmuştur (Res. 13). Yan kenarları yuvarlatılmış lahit Assur tek parçalı küvet lahit tipleri ile benzerlik göstermektedir. Daha önceden soyulmuş bir mezardan ele geçmiş olan bu lahdin üzerinin yassı taşlar ile kapatıldığına dair bilgi bulunmaktadır (Sevin 1986: 337).

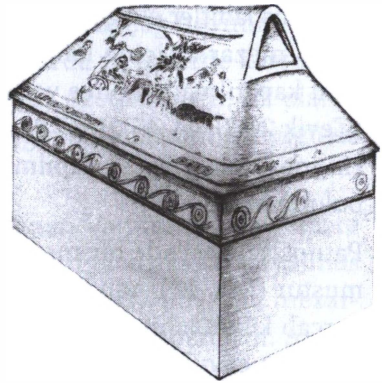

Res. 13 Pişmiş toprak Patnos lahdi (Sevin 1986: Fig. 25)

*Batı Anadolu Bölgesi'*nde lahit geleneğinin en karakteristik ve en iyi bilinen örnekleri Klazomenai'dan (İzmir-Urla) gelir. Kentte şimdiye dek ele geçen en erken lahit, MÖ 7. yüzyılın 2. yarısına tarihlidir. Bunlar pişmiş topraktan yapılmış olup çok çeşitli form tipleri ve bezeme özellikleri içermektedir. Erken dönemlerde (MÖ 7. yüzyılın ortaları-erken 6. yüzyıl) Klazomenai'da kare (Res. 14), apsidal, oval formlu, ev tipi (Res. 15), banyo teknesi, basit dikdörtgen tip, iki lahdin

Res. 14 Klazomenai'da ele geçmiş
kare formlu lahit
(Hürmüzlü 2010: Abb. 15)

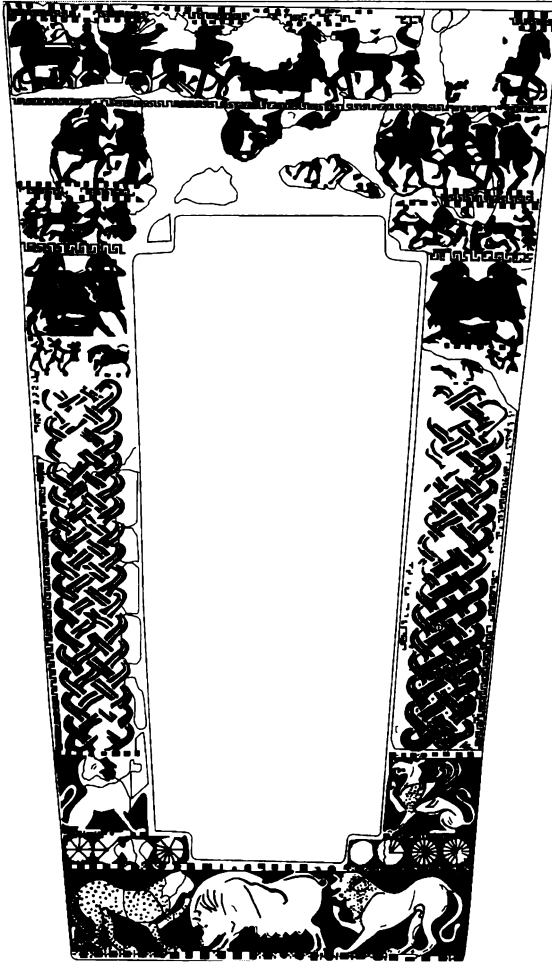

Res. 15 Klazomenai
ev tipi lahdi
(Hürmüzlü 2010: Abb. 31a)

birleştirilmesi ile oluşturulmuş çeşitleri içeren pişmiş toprak lahitler bulunmuştur ve bu anlamda bir standarttan bahsetmek mümkün olamamaktadır (Hürmüzlü 2010: 96-100).

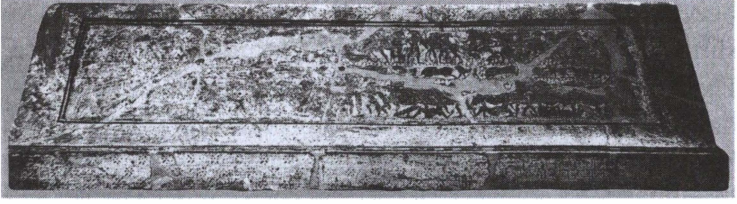
Erken lahitlerin form tipleri ve bezeme şeması Mısır lahitleri ile oldukça benzerdir (Hürmüzlü 2010: 111). Klazomenai'daki lahit formlarının Mısır lahitleri ile olan benzerliklerinin Klazomenai ile Mısır arasındaki askeri ve ticari ilişkilerin neticesinde gelişmiş olduğu düşünülebilir. Zira aralarında Klazomenailıların de bulunduğu İonialı ve Kariyalı paralı askerlerin I. Psammetikhos'un (MÖ 663-609) ordusunda görev aldıkları ve daha sonra da Mısır'a yerleştikleri bilinmektedir (Herodotos II. 151-154). Klazomenai'daki erken lahit mezarların başlangıcı ile de çağdaş olan bu durum ((Hürmüzlü 2003: 246; Hürmüzlü 2010: 110-111), en azından Klazomenai'daki erken lahit tiplerinin Mısır lahitleri ile paralellliğini açıklaması bakımından önem taşır. Benzer bir durum, Samos'daki anthropomorphik lahit için de geçerlidir.

MÖ 6. yüzyılda Klazomenai'da lahit tipleri ve bezeme şemasının belli bir standarta oturduğu görülür. "Klazomenai Lahitleri" olarak isimlendirilen bu lahitler, dikdörtgen, trapezoidal ve ev tipindeki lahitlerden oluşur. Dikdörtgen lahitler, basit dikdörtgen tip, iç köşelere ince yatay bant benzeri bir çıkıntının eklendiği tip, baş ve ayakucu pervazları genişlemiş tip gibi alt tipler içerir. Trapezoidal lahitler ise, başucu genişliğinin ayakucuna göre daha geniş yapıldığı lahitlerdir (Res. 16) (Cook 1981: 134-139). Dikdörtgen ve trapezoidal tipteki Klazomenai lahitlerinin genelde kapakları yoktur. Gömüldüğü yerde lahit üzerine basitçe kireçtaşından yapılmış levhalar kapatılır. Ancak bazı lahitler için kırma çatı biçiminde kapaklar yapıldığı da görülür. Bu tip lahitlerde bezemeler lahdin pervazları üzerine yapılır; bazı örneklerde iç ve dış kenarlar da bezeme alanı olarak kullanılmıştır. Ev tipi lahitlerde ise

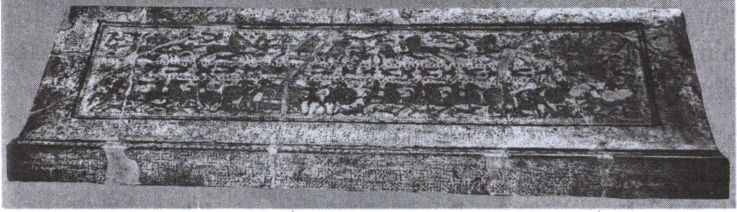

Res. 16 Trapezoidal Klazomenai Lahdi
(Papalexandrou 2010 makaleden uyarlanmıştır)

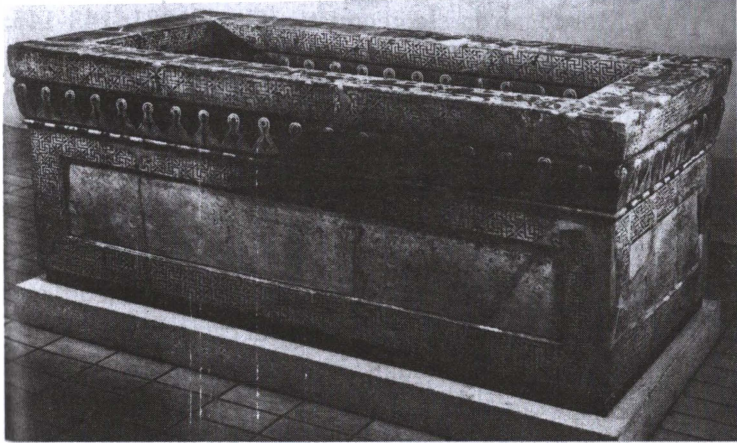
lahit kısmı genelde dikdörtgendir, kapaklar ise semerdam (Hürmüzlü 2010: 112-122, Abb. 31-32) (Res. 14) ve kırma çatı biçimindedir (Res. 17). Ev tipi formlarda bezemeler lahitlerin

G. 1 Kapak sol kenar

G. 1 Kapak sağ kenar

Res. 17 Klazomenai lahdi (Cook 1981: Pl. 39)

dış ve iç kısımları ile pervazlarına yapılır. MÖ 6. yüzyılın son çeyreğine tarihli bazı örneklerde kapakların dış yüzleri ile pervazlarına da bezemeler uygulanabilmiştir. Lahitler çeşitli bitkisel, geometrik bezeme ve/ya figürlü sahneler ile

bezenir. Lahitlerin bezenmesinde rezerve teknik, kırmızı ve siyah figür teknikleri yanında kontur tekniği de kullanılmıştır. Figürlü sahnelerde hayvan mücadelesi, ekphora, savaş, veda, dans gibi günlük yaşamdan tasvirler olabildiği gibi mitolojik konulara da yer verilmiştir. Lahitlerdeki tasvirler genellikle üretildiği dönemin vazo ressamlığı ve heykeltıraşlığı ile duvar resimlerinin yaygın bezeme üslup ve tekniklerini yansıtır. Bunun yanı sıra artık modası geçmiş eski üsluplar ile yenilerinin birlikte tek bir lahit üzerinde resmedildiği de bilinmektedir. Ayrıca bezemesiz Klazomenai lahitleri de bulunur.

Klazomenai lahitleri şimdiye dek İerissos, Abdera, Akanthus, Maroneia, Dikaia, Galepsos, Ainos, Lesbos, Antandros, Kyme, Pitane, Smyrna, Teos, Erythrai, Khios, Ephesos, Samos, Rhodos gibi kentlerden ve Urla yakınlarındaki Özbek Köyü ve Mordoğan'da ele geçmiştir (Cook 1981: 143-145; Yağız 2013: 16; Başaran 2007: 271-273). Klazomenai'da lahit mezar geleneği şu anki verilere göre M.Ö. 4. yüzyıla kadar devam etmiştir.

Assos, Tenedos, Pitane, Smyrna, Khios, Sardis, Klazomenai, Ephesos, Miletos, Samos, Rhodos gibi Batı Anadolu merkezlerinde Arkaik Dönem'den (Cook 1981: 162-166) taş lahitler de bilinmektedir. Genellikle dikdörtgen formlu taş lahitlerin kapakları yuvarlak, kırma çatı, tek eğimli çatı biçimlidir. Bazı örneklerin ise kapaksız olduğu ve mezar alanında üzerlerine basitçe levhalar kapatıldığı izlenmiştir. Daha çok volkanik taş, mermer veya kireçtaşından yapılmıştır. Bu taş lahitler arasında Samos'ta ele geçen sütun kabartmalı lahit en iyi bilinenler arasındadır (Res. 18). Lahitte dört adet iç köşelerde, üç tane uzun yan kenarlarda ve iki adet kapak ile birlikte ante kısmını andıran dar kenarlarda İon sütunları bulunur. Bu sütunlar ve çatı biçimindeki kapak ile birlikte peripteral bir tapınağa benzeyen lahit, MÖ 550-530 yılları arasına tarihlidir. Dikdörtgen

Res. 18

Samos lahdi

(Foto: Melike Zeren Hasdağlı)

formlardan farklı olarak Samos'ta iki adet anthropomorphik taş lahit de ele geçmiştir. (Boehlau 1898: 15, fig. 8-9).

Khios, Ainos, Myrina, Smyrna, Phokaia, Klazomenai, Teos, Ephesos, Samos, Rhodos gibi kentlerden bezemesiz pişmiş topraktan yapılmış dikdörtgen lahitler bulunmuştur (Cook 1981: 162-166; Özyiğit 2003: 118-119, Res. 9). Bunların bazı- larında ise kabartma İon *kymationu* bezemeleri dikkati çeker (Başaran 2007: 273, Çiz.2). Antandros'ta Arkaik Dönem'e ait pişmiş toprak lahitler ile Klasik ve Hellenistik dönemlere tarihli taş lahitler ele geçmiştir (Yağız 2013: 18-19).

Kaya mezarları ve tümülüsleri ile ünlü Sardis'te, ölülerin sedir, *kline* veya lahitlere yatırıldığı görülür. Kentteki en yaygın lahit tiplerinden biri taş lahitlerdir. Çoğunlukla düz plaka taşlar ile örtülmüş kapakları bulunurdu. Sardis'te taş lahit- lerin yanında pişmiş toprak lahitler de ele geçmiştir; biri Klazomenai tipi lahitler ile benzerlik gösterir (Roosevelt

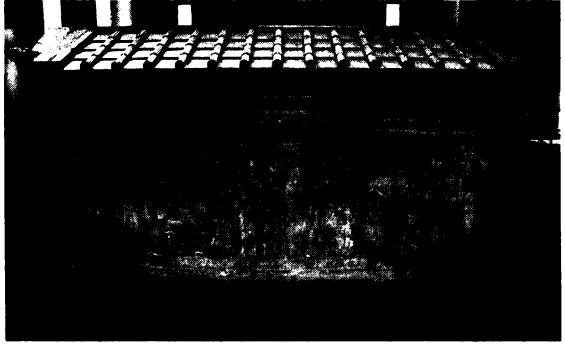
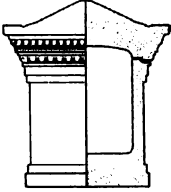

Res. 19 Sardis banyo teknesi
(Dusinberre 2012: 69)

2003: 131-132). Yaygın başka bir tip ise mermer veya pişmiş topraktan yapılmış banyo teknesi biçimli lahitlerdir (Dusinberre 2012: 142-144) (Res. 19). Bu tip mezarlar Sardis'te Pers dönemine tarihlenir.

Lydia bölgesi içerisindeki Biga Gümüşçay Ovası'nda bir tümülüste ele geçen Prokonnesos mermerinden üretilmiş lahit, burada anılmaya değerdir. Alçak kabartma tekniğinde bir uzun kenarda krallı Hekabe ve Troia Kralı Priamos'un kızları

Polyksena'nın kurban edilmesi sahnesi olması nedeniyle lahde "Polyksena Lahdi" ismi verilmiştir (Res. 20). Lahdin diğer uzun yüzünde ise kadın figürleri ile hoplitler tasvir edilmiştir. Kadın figürleri ellerinde kurdele, lyra, yelpaze, ayna ve yumurta, alabastron tutarken, aulos ve kithara çalarken, dans ederken ve tahtta otururken gösterilmiştir. Kısa yüzlerden birinde *kline* üzerinde karşılıklı oturan kadın figürleri ile etraflarında refakatçileri görülmektedir. Diğerinde ise Polyksena'nın kurbanı sahnesi ile bağlantılı olarak yas seramonisi sahnesi yer alır. Dikdörtgen planlı lahdin, kırma çatı biçiminde kapağı vardır. Kapak ile lahdin üst kısımları İon düzenindeki mimariyi yansıtmaktadır. Mimari özellikleri ve

Res. 20 Polyksena Lahdi (Sevinç 1996: Fig. 7;

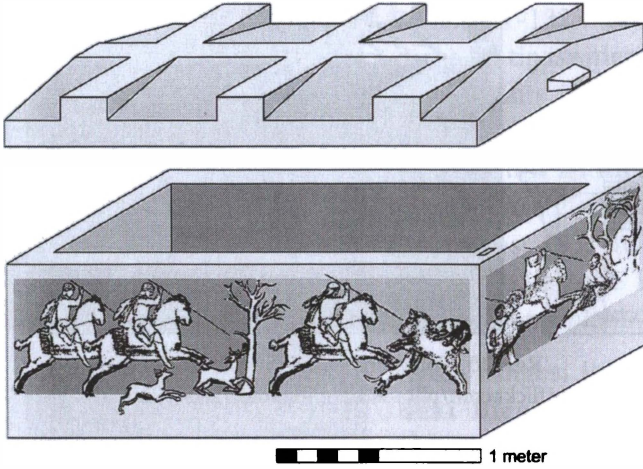
<https://www.flickr.com/photos/dandiffendale/sets/72157636194243186/>)

heykeltraşlık eserlerinin stili sayesinde lahit MÖ geç 6.-erken 5. yüzyıla tarihlenebilmiştir (Çevirici 2007: 89).

Çanakkale'nin Çan İlçesi'ndeki bir tümülüste mermer bir lahit kırmızı, siyah, yeşil, mor, mavi ve koyu sarı renklerin kullanıldığı kabartmalı bezemeye ve iki yana eğimli çatı biçiminde bir kapağa sahiptir (Res. 21). Pers geleneklerinin yansıtıldığı kabartmalarda uzun bir yüzde domuz avı ve geyik avı konuları işlenmiştir. Kısa yüzde ise savaş sahnesi tasvir edilmiştir. Sahnelerin stil değerlendirmesi sebebiyle MÖ 4. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlenen lahdin Anadolu'lu bir yönetici için yapıldığı düşünülür (Sevinç 2001: 384-403).

Pergamon'un liman kenti olan Elaia'nın güney nekropol alanında bir tümülüs içinden ahşap lahit ele geçmiştir. Soyguncular tarafından tahrip edilen lahit ve mezar, çevresinden ele geçen buluntuların ışığında ve dendrokronolojik analizin de yardımıyla Hellenistik Dönem'e tarihlenebilmiştir (Gaitzsch 1985: 139-180).

MÖ 246 civarında ölen II. Antiokhos için kullanılan Ephesos yakınlarındaki Belevi Mausoleumu'nun mezar odası

Res. 21 Çan Lahdi (Sevinç 2001: Fig. 4)

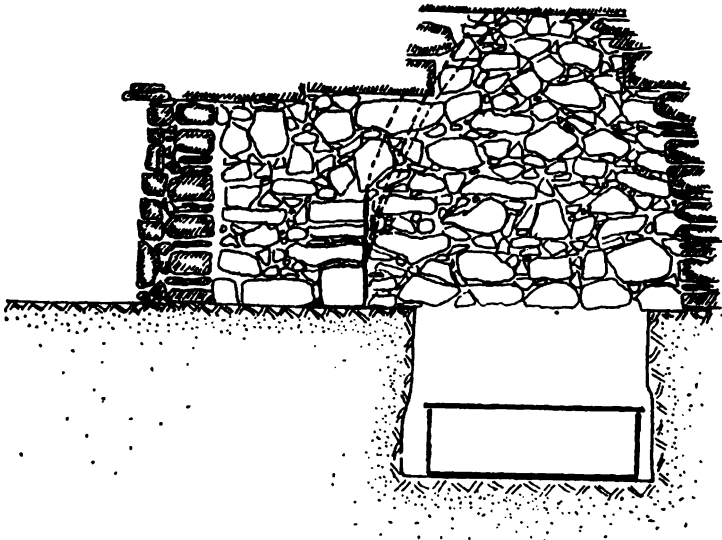
Res. 22 Belevi mausoleumunda ele geçmiş lahit
(<http://turkisharchaeonews.net/site/belevi-mausoleum>)

Makedonia mezarları ile benzerlik gösterir (Res. 22). Tonozlu mezar odasında ölü *kline* lahit içine yatırılmıştır. Kapakta *kline* üzerine uzanmış frontal erkek figürünün bulunduğu lahitin tamamlanmamış olduğu anlaşılmaktadır. Figürün başında

çelenk bulunur ve sağ elinde kâse tutar. Aynı zamanda mezar odasında bir hizmetkâr heykeli de bulunmuştur (Webb 1996: 76-79). Mezarın heykeltıraşlık eserleri yoğun olarak Anadolu-Pers etkisi altındadır.

*Karia Bölgesi'*ndeki Bodrum-Dirmil yakınlarında dikdörtgen planlı ve dromoslu bir mezardan (Bass 1963: 357-361; Boysal 1967: 15-16) (Res. 23) Protogeometrik Dönem'e tarihli bir lahit ele geçmiştir. Batı Anadolu Bölgesi'ndeki en erken tarihli lahitlerden biri olması bakımından önemlidir. Pedasa'da Sivriçam Tepesi'ndeki bir tümülüs içinden pişmiş toprak lahit ve parçaları ele geçmiştir (Diler 2006: 112).

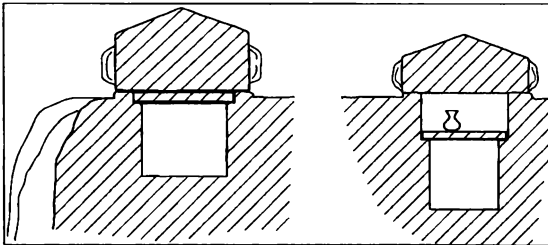
Asarlık, İasos (Baldoni 2004: 72), ve Hydaï'da Geometrik Dönem'e tarihlenen lahitler açığa çıkarılmıştır. Asarlık'tan gelen lahit üzerinde baskı tekniğinde yapılmış çizgisel ve dairesel motifler görülür. Bu motifler MÖ 8. yüzyıl Batı Anadolu

Res. 23 Dirmil Protogeometrik Dönem lahdi (Boysal 1967: Res. 24a)

Geometrik Dönem bezeme geleneğini yansıtır (Coldstream 2003: 97). Milas Damlıboğaz'daki Hydaî'da pişmiş topraktan yapılmış ayaklı ve dikdörtgen formlu bir lahdin bulunduğu oda mezar, içerisindeki çok sayıda seramik, ok ve mızrak ucu, fibula sayesinde Geç Geometrik-Erken Oryantalizan Dönem'e tarihlenmiştir. Düz bir kapağı bulunan lahit yine pişmiş topraktır (Diler 2001: 226-227). Şimdiye dek olan bilgilerimize göre Klazomenai'daki en erken lahit mezarlar, MÖ 7. ortalarında ya da biraz daha geç bir tarihte başlamıştır. Damlıboğaz Hydaî'da ele geçen lahit İonia'daki erken örnekler ile çağdaş olabilir; ancak Dirmil, Asarlık ve İassos örnekleri Karia'daki lahit geleneğinin İonia Bölgesi'nden çok daha erken bir tarihte başlamış olabileceğini düşündürmektedir. Damlıboğaz lahdinin ortaya çıkması olası bir Mısır bağlantısını akla getirir de Dirmil ve Asarlık örneklerinin bu bağlamda açıklanması güçtür. Lahit geleneğinin Karia'da ortaya çıkışında, İonia'dan bağımsız etkenlerin var olabileceği düşünülmek zorundadır.

Karia Bölgesi'nde Klasik Dönem'den itibaren yaklaşık yirmi-beşten fazla kentte khamasorion lahitler olduğu bilinmektedir (Res. 24). Bu lahitler birçok farklı tipler içerir de en sık karşılaşılanı, kayanın düzgün dikdörtgen biçiminde oyulup lahit teknesi olarak kullanıldığı ve kaya üzerine kırma çatı biçiminde kapak yerleştirildiği örneklerdir (Henry 2008: 33-39).

Res. 24
Khamasorion
lahit örnekleri
(Henry 2008:
Fig. 4)

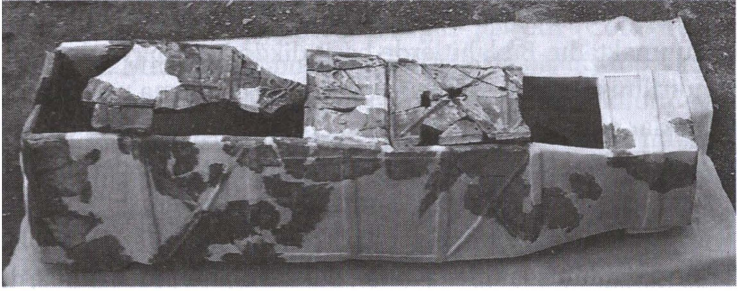
Yine birçok kentte yerel taşlardan yapılmış serbest lahitler bulunmaktadır. Bu lahitlerde basit dikdörtgen biçimde şekillendirilmiş tekne ile semerdam, düz ya da kırma çatı biçimli kapaklar olduğu gözlemlenir. Bazı örneklerin köşeli ya da yarı küresel kapakları vardır. Ayrıca konik, trapezoidal biçimli tekne formları ile de karşılaşılmıştır. Tüm serbest duran lahitler bir platform üzerinde yer alır (Henry 2008: 40-43). Bunlar kayaya oyulmuş lahitler gibi tepelik alanlarda, mezarlıklarda açıkta veya oda mezarları içinde ele geçmiştir.

Halikarnassos'ta Hekatomnoslar dönemine ait bir kadın mezarında yerel taştan oyularak yapılmış dikdörtgen bir taş lahit bulunmuştur. Düz levha biçiminde kapağı olan lahadin ait olduğu mezar, zengin buluntuları ile MÖ 360-325 arasına tarihlenir. (Özet 1994: 88).

Hekatomnidler döneminin ilk başkenti olan Mylasa'da son yılların en önemli lahit buluntularından biri ele geçmiştir. MÖ erken 4. yüzyıla tarihlenen lahit, Hekatomnos ve ailesine ait kutsal alan içindeki bir anıt mezarda açığa çıkarılmıştır. Dromos, mezarın altında bir oda ve mezar odasından oluşan yapı, şu an için Hekatomnos'a atfedilmiştir. Mermer lahit, kırma çatı biçiminde bir kapağa sahiptir. Kapak kenarları İon kymationu ile süslenmiştir. Lahit üzerindeki yüksek kabartmalarda veda ve aslan avı sahneleri konu edilmiştir. Pers gelenekleri Yunan sanatı ile harmanlanarak ortaya çıkarılmış heykeltıraşlık eserleri, Klasik dönem sanatının önemli bir yansımasıdır.

Orta Anadolu'daki yaygın ölü gömme tipi olan tümülüs ve kaya mezarlarında, sayısal olarak fazla olmamakla birlikte lahitler de ele geçmiştir.

Phrygia'nın başkenti Gordion'daki K-III tümülüsünde (MÖ 770 civarı) ölü ahşap bir lahde yatırılmıştır. Paralel çizgili

Res. 25 Gordion pişmiş toprak lahti (Stewart 2010: Fig. 52)

paneller ile dekore edilmiş lahit bezemesinin tekstil öğeleri veya sepetleri andırdığı düşünülür (Simpson 2010: 102).

Gordion'da Helenistik Dönem'e tarihli bir tümülüs içerisinde bulunmuş pişmiş toprak lahit vardır (Res. 25). Dar trapezoidal formlu lahdin, köşeli hatlara sahip baş ve ayakucu profili bulunur. Kabartma ile yapılmış sütunlar arasında yunus figürleri, floral helezonlar ile kazıma çizgilerle yapılmış zigzag motifleri görülür (Stewart 2010: 97).

*Lykia Bölgesi'*nin ismi ile anılan lahitleri genel olarak kırma çatılı ev tiplerini yansıtmaktadır. Basamaklı yapı, *hyposorion* (ikinci mezar odası), kaide işlevindeki levha ve lahdin kendisi olmak üzere dört temel bölümden oluşmaktadır. Bazı lahitlerde basamaklı yapı veya kaide bölümünün olmadığı görülür. Genellikle kireçtaşından yapılmış olan lahitlerin, bazı kabartmalı örneklerinin de mermerden yapıldığı bilinir (İdil 1998: 8, 10).

Taş lahitlerin kaide, kapak veya teknelerinde kabartma tekniğinde işlenmiş bezemeler bulunabilmektedir. Kapaklardaki kaldırma çıkıntıları öküz, medusa başları, aslan protomu biçiminde şekillendirilmiştir. Ayrıca uygun yüzeylerde mücadele, Likya prenslerinin veya Pers satraplarının gündelik yaşamını

yansıtan av, *symposion*, apobat oyunları konuları işlenmiştir. Yine alınlık kısımlarında karşılıklı yerleştirilmiş sphenksler griphonlar, kuşlar, dans eden figürler, Eros ya da atlı figürleri görülür. Medusa başları ile Eros figürleri ayrıca köşe akroterleri olarak da karşımıza çıkar. Bezemesiz Lykia lahitleri de bulunur. Sandık biçimindeki bu lahitlerin bazılarında dikdörtgen paneller görülür (İdil 1998: 11-12).

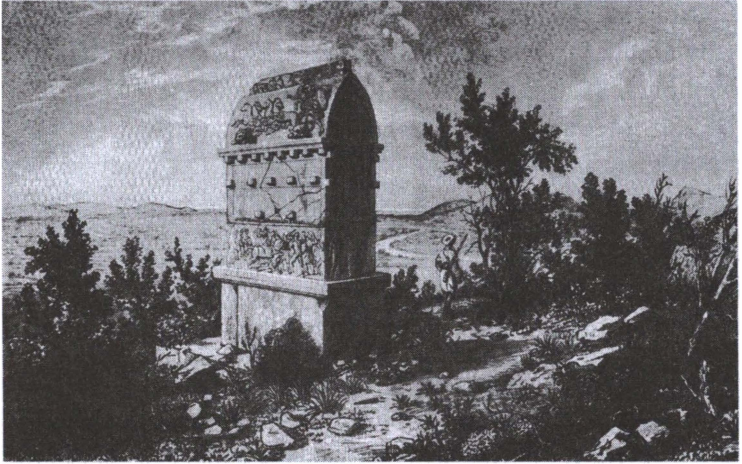
Likya lahitleri genel olarak MÖ 4. yüzyılın ikinci çeyreğinin sonlarından Roma döneminin içlerine kadar üretilmiştir (İdil 1998: 13-21). Lahitlerin belirgin şekilde farklı özellikleri olması nedeniyle çeşitli alt tiplere ayrılmışlardır:

a) Lahit teknesi altında alçak bir kaideye benzer hyposorionu bulunan lahitler.

Kireçtaşından yapılmış bu lahitlerin hyposorionu bulunur. Hyposorion üzerinde tek blok taştan yapılmış kaide kısmı yer alır. Semerdam biçimli kapağın dar yüzlerinde kaldırma çıkıntıları vardır. Dikdörtgen biçimli lahit teknesinin uzun yüzlerine *tabula ansata* yapılmıştır.

b) Lahit teknesi altında yüksek bir hyposorionu olan anıtsal görünümlü lahitler

Ksanthos'ta bulunan ancak bugün British Museum'da sergilenen Pajava Lahdi bu grubun en iyi örnekleri arasında yer alır (Res. 26). Lahit, Satrap Ayaklanması sırasında Perslerin yanında saf tutmuş Ksanthos'lu komutan Payava'ya aittir. Hyposorion üzerinde yüksek bir kaide bulunur. Kabartmalı kaidenin doğu yüzünde yer alan Lykia dilinde bir yazı lahdi Payava'nın yaptırdığı belirtilir. Aynı sahnede savaş konusu işlenmiştir. Sahnede Payava bir süvari birliğinin başında betimlenmiştir. Karşısında dik bir kayalıktan gelen piyade birlikleri ile mücadele etmektedir (Jenkins 2006: 179-180). Diğer uzun yüzde Pers giysileri içerisindeki figürler ve geleneklerini

Res. 26a

Payava lahdi
(İdil 1998: 87.1)

Res. 26b

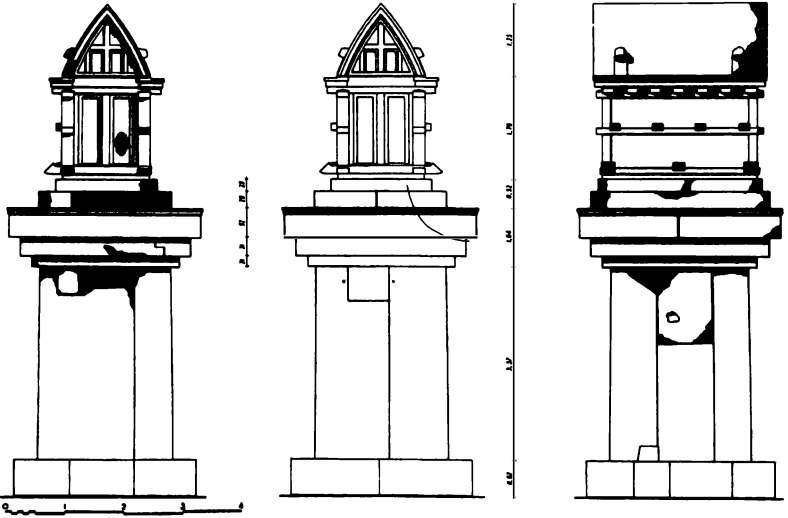
Payava lahdi çizim
(Strathmann 2002:
Abb. 5.07)

yansıtan bir huzura kabul sahnesi görülmektedir. Solda omuzlarında manto, başında tiara bulunan ve taht üzerine oturmuş bir kişi ile arkasında iki hizmetkâr betimlenmiştir. Sağda ise tahtta oturan kişiye yönelik biçimde dört erkek figürü durur. Bu yüzde bulunan yazıtta Pers Satrabı Autophradates'ten bahsedilir. Kısa kenarlardan birinde, ellerini mızrak tutar biçimde kaldırmış iki savaşçı kabartması vardır. Figürlerin yanındaki on satırlık Likçe yazıtta yine Payava'dan bahsedilir. Diğer dar yüzde ise palaestradan bir onurlandırma sahnesi

canlandırılmıştır. Semerdam tipteki kapağın her iki tarafında dört at tarafından çekilen araba ve sürücüsü ile apobat tasvir edilmiştir. Taşıma çıkıntıları aslan protomları şeklindedir. Kapağın en üstündeki mahya kirişi üzerinde doğuda süvari ve piyadelerin savaşı ile Likçe bir yazıt bulunur. Aynı alanın batısında ise atlı av sahnesi ve hayvanlar görülür. Alınlık kısmı çerçeve içine yerleştirilmiş, sphenks figürleri ile oturan kadın ve erkek figürleri betimlenmiştir. Lahit MÖ 4. yüzyılın ikinci çeyreği içlerine tarihlenmiştir (İdil 1998: 82-83, Lev. 87, 1-2).

c) Mezar-ev lahitler. Lahitlerin alt kısmında düz çatılı mezar evi yer alır.

Kadyanda Akropolü'nün yamaçlarında bulunan ve Salas Anıtı olarak bilinen lahit mezar-ev tipi içerisinde değerlendirilmiştir. Kireçtaşından yapılmış lahdin tümü tek bir blok taştan ibarettir. Mezar üç basamaklı bir temel üzerine oturmaktadır. 198 cm'lik kaide kısmının üç yüzünde figüratif kabartma bezemelerinin olduğu bilinmektedir; ancak mezarın arka yüzü tam anlamı ile görülememiştir. Ön yüzde kurban sahnesi yer alır. Elinde oinokhoe taşıyan figürün baş hizasındaki yazıtta Salas yazmaktadır. Kaidenin yan yüzlerinde iki figüratif sahne bulunur. Güney tarafta alt bölümde duello; üst bölümde ise aşık oyunu ve kurban sahnesi yer işlenmiştir. Kuzey tarafta ise yine alt bölümde duello, üst bölümde ise *symposion* sahnesi görülür. Mezar evi kaidesinin üzerine yerleştirilmiş kabartmalı bir kaide kısmının üzerinde semerdam çatılı lahit yer alır. Lahit kaidesinin her iki yanında ikili mücadele sahneleri ile düşmüş ve düşmekte olan figürler görülür. Lahit teknesinin ön yüzüne giriş kapısı yapılmıştır. Kapak alınlıklarında gryphonlar olduğu düşünülür, taşıma çıkıntıları aslan protomları biçimindedir. Lahit yaklaşık olarak MÖ 400 civarına tarihlenmiştir (İdil 1998: 38-39, Lev. 22,4; 23, 1-2).

Res. 27 Piliye mezar üzerine yerleştirilen lahit (İdil 1998: Lev. 94.3)

d) Piliye mezar üzerine yerleştirilen lahitler.

Ksanthos'da bulunan lahit kireçtaşından yapılmıştır. Genelde piliyeli mezarlar tek bir monolit bloktan yapılmasına rağmen Ksanthos'taki kaide üzerine yerleştirilmiş piliye, birden çok taşın birleştirilmesi ile oluşturulmuştur (Res. 27). Piliye üzerinde çatı görevinde üç adet taş bloğu, onun üzerinde lahdin altındaki iki taş bloğu ve lahit yer alır. Üçgen kapaklı lahit MÖ 3. yüzyılın ikinci yarısına tarihlidir (İdil 1998: 86, Lev. 94, 1-3).

e) Teknesi anakayaya oyularak yapılmış lahitler.

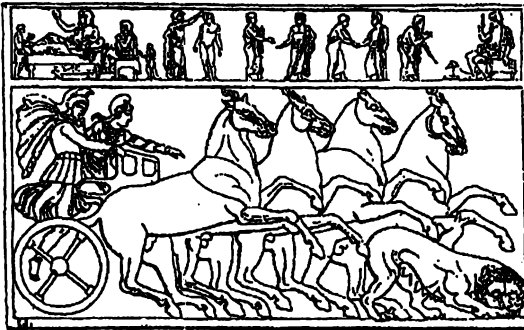
Tekne oyuntusunun üzerine semerdam tipte kapak yerleştirilir (İdil 1998: 54, Lev.46, 2-3).

f) Teknesi anakayadan şekillendirilmiş lahitler.

Patara Antik Kenti'nde ele geçmiş iki lahdin tekneleri anakayaya oyularak yapılmıştır. Lahitler semerdam biçimli kapaklara sahiptirler (İdil 1998: 54, Lev. 46, 1-3).

Ksanthos'taki önemli Likya lahitlerinden biri de Merehi Lahdi'dir (Res. 28). Monolitik taştan oluşan bir temeli veya hyposorionu yoktur, ancak basamaklı bir kaide üzerinde yükseldiği düşünülür. Lahit teknesinde bulunan Likçe yazıtta Merehi ismi geçer. Lahit kapağının her iki uzun yüzündeki sahnede apobat, dört atlı arabacı ile köşelerde khimaira ve panter yer alır. Mahya kirişi üzerinde ise bir yüzde savaş sahnesi, diğer yüzünde ise *symposion* sahnesi işlenmiştir. Lahit, stilistik değerlendirme ve yazıtının Kheriga egemenliğine değinmesinden dolayı MÖ 410-390 civarına tarihlenmiştir (Childs 1978: 10-11, 17-18), (İdil 1998: 81-82, Lev. 85, 2-4, 86, 1-6).

Anadolu'da *tüp biçimli lahitler* olarak adlandırılan ve çeşitli bölgelere dağılmış olarak ele geçen lahitler de bulunmaktadır. Bu lahitler diğerlerinden farklı olarak bölgesel değil form tipi nedeniyle diğerlerinden ayrı tutularak gruplanmıştır. Tüp biçimli lahitler, başucundan ayakucuna doğru genişliği azalan ya da silindirik gövdeli pişmiş toprak lahitlerdir. Genellikle kapak ve tekne bölümlerinden ibarettir. Bazı örneklerde ise tekne bölümünü oluşturan tek silindirik parçadan meydana gelmektedirler. Bu tiplerde lahdin başucu kısmından gövdeye uzanan ve yine bir kapak ile örtülen bir açıklık bulunur.

Res. 28
Merehi lahdi
(Strathmann
2002: Abb. 508)

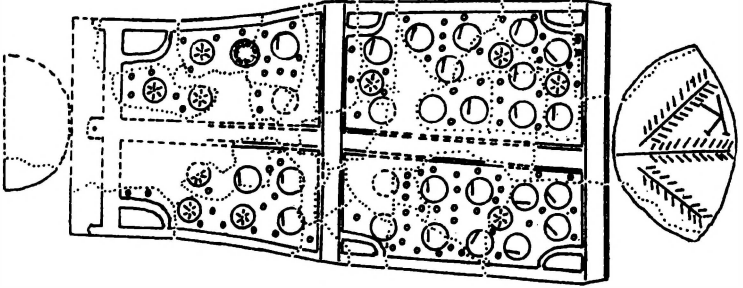
Açıklıklar ölünün lahit içine yerleştirilmesi ile ilişkilendirilir (Tekay 2013: 10). Bu lahitlerin Anadolu'da da çok sayıda örneği bulunur. Güney İtalya'daki Lokri'de çocuk mezarları için pişmiş topraktan yapılmış üzerileri düzleştirilmiş lahitler, tüp biçimli lahitler ile benzerlik gösterir (Kurtz – Boardman 1971: 312, Fig.80).

Dairesel ve kısmen dairesel kesitli olarak iki ana biçime ayrılan lahitlerin formlarına göre bir tipoloji oluşturulabilmektedir. Dairesel kesitli lahitler üç alt tipe ayrılmıştır:

a) Silindirik Formlu Lahitler: Tekne ve kapaktan oluşan tipte form başucundan ayakucuna doğru daralır. Bazı örneklerde başucunda çıkıntılar yer alır ve bunlar birden fazla olabilir. Bazı lahitlerin üzerine aplik edilen kabaralar, kabartma madalyon, dal, yıldız, volüt benzeri süslemeler olur. Kabartma madalyonların içine arı, geyik, kartal gibi figüratif betimler ile çeşitli motifler yapılabilir. Lahitler üzerinde çeşitli motif veya atölye simge ve işaretlerine rastlanmıştır (Res. 29).

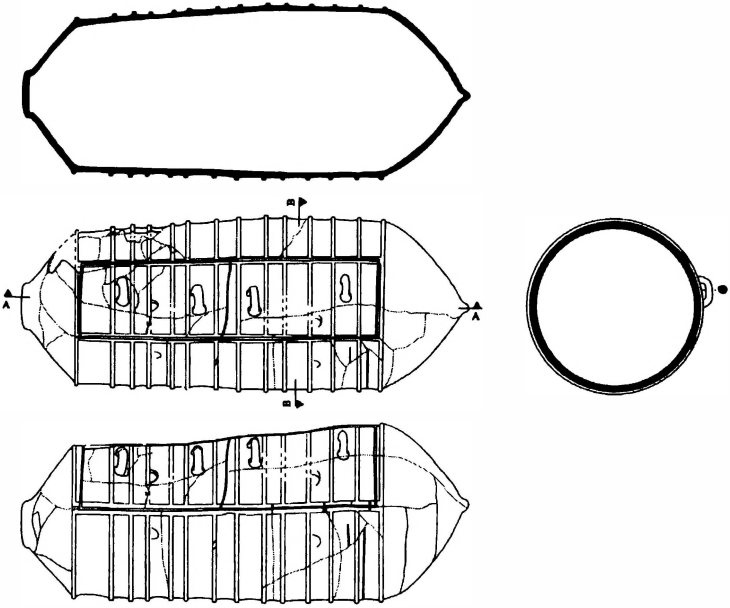
Tek tekenden oluşan tipte ise kapaklar dikdörtgen formudur. Başucundan ayak kısmına doğru hafif bir daralma izlenir. Bazı örneklerde kapaklar ve kapak ile gövdenin birleştiği yerde kabaralar; tüm gövdeyi kaplayan dikey ve yatay bantlar, kazıma atölye işaretleri, kabartma madalyonlar bulunur (Res. 30) (Tekay 2013: 11-19).

b) Füze/Torpedo Formlu Lahitler: Baş ve ayakucu arasındaki genişlik farkının belirgin olması nedeniyle füzelere benzetilen lahitlerdir (Res. 31). Bazı örneklerde baş konik olarak şekillendirilmiştir. Bazı lahitlerin baş kısmında tutamaklar bulunur. Lahitler üzerinde, lahdi çevreleyen kabartma silmeler, çeşitli harflerden oluşan işaretler görülmüştür (Tekay 2013: 20-23).

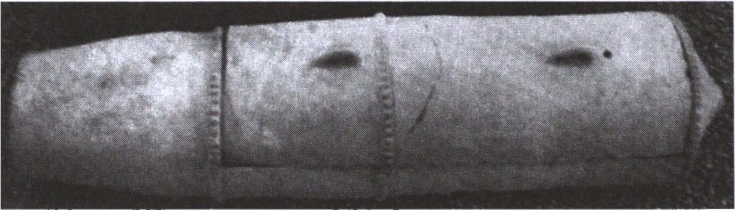

Res. 29 Tire silindirik formlu lahitler (Evren 1985: Çiz. 1, Res. 1)

- c) **Koza ve Kozalak Formlu Lahitler:** Bu tip düz gövdesi, küresel başucu ve kesik koniye benzer dibi nedeniyle bir kozaya benzetilen lahitler ile baş kısmından ayağa belirgin bir şekilde daralan gövdeleri ve bezemesi nedeniyle kapalı çam kozalaklarına benzetilen lahitleri içerir. Koza formlu lahitler üzerinde basit çarpı, artı, "V" şekilleri gibi kabartma bezemeleri varken, kozalak formlu lahitlerde bu motiflerin yanında zigzag, dikey yatay bant sıraları, kabaralar da yapılmıştır (Tekay 2013: 23-26).

Res. 30 Laodikeia tek tekneli lahit (Şimşek 2011: Fig. 33, Lev. 55, K46)

Res. 31 Tarsus Müzesi füze/torpedo lahdi (Richter 2010: Abb. 3a-b)

d) Kısmi dairesel kesitli lahitler ise ayak ve başucu kısımları dairesel, gövdesi dörtgen hatlara sahiptir. Bezeme ise diğer tipler ile benzerlik gösterir (Tekay 2013: 26-28).

Dairesel kesitli lahitlerin Anadolu'daki dağılımı oldukça geniştir. Bu lahitler şimdiye kadar Nif Dağı-Dağkızılca Mezarlığı-Karamattepe, Torbalı, Tire (Evren 1985: 4-18), Ödemiş

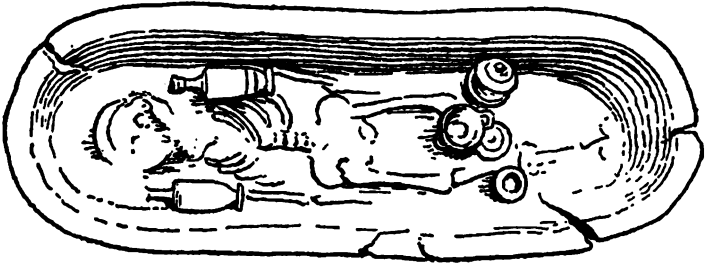
(Kalkan – Gürsel 2014: 837-838), Manisa, Aydın-Nazilli'de yaygın olarak ele geçmiştir. Denizli ve çevresindeki Laodikeia ve Trapezopolis Antik Kentleri'nde tek tekneli silindirik formlu örnekleri görülmüştür (Şimşek 2011: 37, 440, Fig. 33, Lev.55, K46). Konya, Çorum-Alacahöyük, Amasya, Samsun, Antalya-Patara ve Afyon çevresinde yine aynı tip lahitler bulunmuştur. Füze/Torpedo formlu lahitler Mersin-Soli/Pompeipolis ile Tarsus ve Anamur civarında bulunmuştur. Koza ve kozalak formlu lahitler Adana, Nevşehir, Yozgat ve Kayseri İlleri'nde görülmüştür (Tekay 2013: 31-33).

Genel olarak lahitlerin Batı Anadolu ile Samsun çevresinde ele geçen örneklerinin MÖ 3. yüzyıl sonu-2. yüzyıl başına, İç Batı Anadolu, İç Anadolu ve Akdeniz Bölgesi'nde ele geçenleri ise MS 1-2 yüzyıllara tarihlenmiştir (Tekay 2013: iv).

Kıta Yunanistan ve Kykladlar

Miken *larnak*larından sonra Kıta Yunanistan'da lahit kullanımında bir azalma görülür. Ancak az sayıda da olsa Korinthos'ta MÖ 9. yüzyıl kadar erken bir tarihte lahit kullanılmaya başlamıştır. Korinthos Panayia alanında açığa çıkarılan lahitler, Kıta Yunanistan'daki en erken taş lahitler olarak bilinmektedir. Yine de kentte yaygın bir şekilde lahit kullanımının MÖ 8. yüzyılın ikinci yarısından sonra yerleştiği izlenmiştir (Dickey 1992: 25). Pharsalos, Perakhora yakınlarında ve Megaris'de lahitler Arkaik Dönem'de kullanılmıştır (Kurtz – Boardman 1971: 180-181, 265). MÖ 4. yüzyıla tarihlenen mermerden yapılmış lahit parçaları Atina'da; kırma çatılı bir lahit Daphni'de ele geçmiştir (Hitzi 1991: 24-25).

Klasik dönem Kerameikos ve Diokharion Kapısı Mezarlıkları'nda monolitik veya kompozit, kırma çatılı kapakları olan lahitler yetişkin mezarları için kullanılmıştır. Sıklıkla bunların

Res. 32 Çocuk mezarı için kullanılmış pişmiş toprak lahit
(Kurtz – Boardman 1971: Fig. 17)

içleri plaster veya stukko kaplı bazıları da boyalıdır. Çocuklar taş lahitlere ya da daha çok kil dikdörtgen veya oval lahitlere yerleştirilirdi (Res. 32). Bunların bazılarının hem içleri hem dışları boyanırdı (Kurtz – Boardman 1971: 96-97).

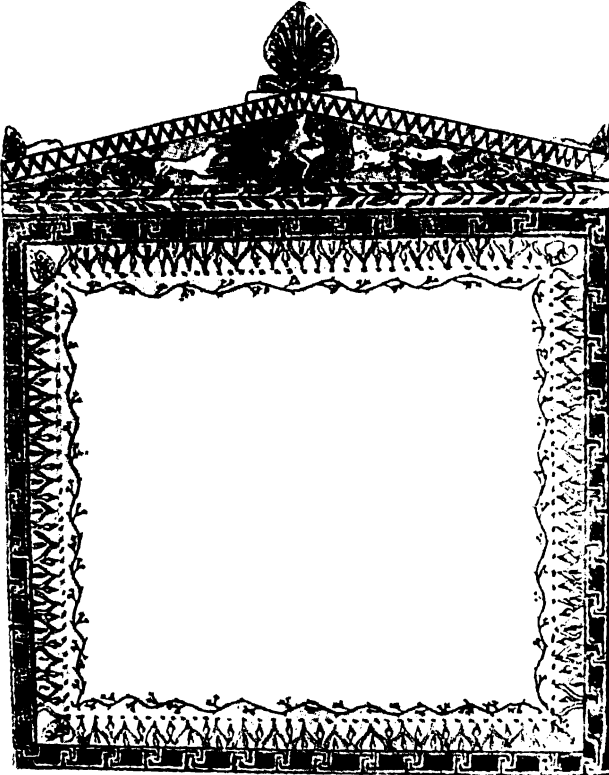
Kerameikos Mezarlığı'nda Arkaik ve Klasik Dönem'e tarihlenen ahşap lahitler yaygın olarak açığa çıkarılmıştır (Hitzl 1991: 24). Makesia'da Hellenistik Dönem'e tarihlenen bir tümülüs içinden ele geçen taş bir lahit ve Piraues'de mermer bir lahit içinden ele geçtiği söylenen ahşap lahitlerin kalıntılarına ulaşılmıştır (Kurtz – Boardman 1971: 269).

Eretria'da Geç Arkaik ve Klasik dönemlere ait kuyu mezarlar içerisinden levha kapaklı pişmiş toprak lahitler ele geçmiştir (Kurtz – Boardman 1971: 183).

Thessalia'da mezar odası içerisinde kırma çatısı bulunan bir lahit anılmaya değerdir (Res. 33). Dikdörtgen taş lahit ve kapağı polikrom boyalıdır. Tekne kısmının motif ile süslenildiği, kapakta av sahnesinin resmedildiği görülür (Hitzl 1991: 26, 36). Bölgede Gerakari'de MÖ 5. yüzyılın 2. çeyreğine tarihli bir lahit ile Krannon'da MÖ 4. yüzyıla ait iki taş lahit bulunmuştur. Yine Hellenistik Dönem'e tarihli iç duvarları alçak kabartma veya boya ile İonia tipi sütunların bezendiği levhalardan yapılmış lahitler bulunmaktadır.

Attika'da St John Rente'de MÖ 4. yüzyılın ilk yarısına ait *peribolos* mezar içerisinde bir aileye ait olabilecek çok sayıda lahit açığa çıkarılmıştır (Kurtz – Boardman 1971: 106-107, Fig. 19). Yine Vari'de poros taşından yapılmış basit dikdörtgen lahitler olduğu bilinir.

Akarnania'da anıtsal bir blok altar biçimindeki mezar içinde ölü lahde yatırılmıştır. Erken Hellenistik Dönem'e tarihli mezar, dört basamaklı bir podyum üzerine yerleştirilmiştir. Basamakların birinde dört köşeye işlenmiş sphenks figürleri,

Res. 33 Thessalia lahdi (Hitzl 1991: Abb. 16)

mezarın üst kısmındaki dört köşede bulunan bitkisel süslemeli akroterleri ve formu Yunanistan için ünik bir örnek teşkil eder (Kurtz – Boardman 1971: 301-302).

Peloponnesos'taki Messenia'daki Tsopani Rachi Tümülü-sü'nden üç adet lahit ve birçok mezar bulunmuştur. Paros'ta MÖ 2. yüzyıla tarihli bir anıtsal lahit açığa çıkarılmıştır. Üç basamaklı dikdörtgen bir podyum üzerine yükselen lahdin kapağı kırma çatı biçimindedir. Çatı üzerinde büstler yükselir (Kurtz – Boardman 1971: 286). Erken Klasik Dönem'de Melos Adası'nda alçak kabartma tekniğinde yapılmış mitolojik ve günlük hayattan tasvirler bulunan kesilmiş kil plakalar bulunmuştur. Bunlar muhtemelen ahşap mobilya dekorasyonludur, mezarlardan ele geçmiş olabilir ve lahitlerin üzerine bağlanmışlardır. Bir kısmı da ihraç edilmiştir (Kurtz – Boardman 1971: 270).

Atina'nın hemen karşısındaki Aigina Adası'nda MÖ geç 6. erken-5. yüzyıla tarihli bir aile mezarı içerisinde 6 adet lahit ele geçmiştir. Bu lahitlerden biri zemin içerisine gömülmüştür. Aynı mezardaki bir lahdin de uzun kenarında ölünün ismi yazılıdır (Kurtz – Boardman 1971: 182).

Yine Aigina'da MÖ 4. yüzyıla tarihli bir kuyu mezar içerinden mermer bir lahit bulunmuştur. Bezemesiz dikdörtgen formlu lahdin iç köşeleri yarım sütun biçiminde şekillendirilmiştir. Kırma çatı biçimli kapağın basitçe şekillendirilmiş akroterleri bulunur.

Etruria ve Magna Graecia

Etrüsk mezarları, ölünün evi anlamını taşıdığı için geniş ve büyüktü. Mısır'daki gibi mezar duvarları boyanırdı ve yine Mısır'daki gibi lahitler bu mezar odalarının içine yerleştirilirdi. Karakteristik Etrüsk mezarları MÖ 7. yüzyıldan beri

bilinir. Erken mezarlar korunmasız bir şekilde dururken veya basitçe kayaya oyulmuş ölü *klinelerine* bırakılırken, daha sonraları bunların yanına lahitler de yerleştirilmeye başlamıştır. Bunun için mezar odaları içerisinde özel bir düzenleme yapılmamış, lahitler toprakla örtülmeden serbest bir şekilde zemine veya *klineler* üzerine bırakılmıştır. Etruria Chiusi'de MÖ 6. yüzyılın ortalarına tarihli bazı lahitler bu şekilde ele geçmiştir. İnsan boyutundaki lahitlerin kullanımı, MÖ 6. yüzyıldan MÖ 2. yüzyıla kadar sürmüştür. Lahitler volkanik taş, pişmiş toprak veya ahşaptan yapılabilmiştir. Bezemeli lahitler tek renkli veya çok renkli olabilir (Hitzl 1991: 87-89).

Etrüskler'de kremasyon ve inhumasyon ölü gömme gelenekleri, çağdaş olarak ve bölge ayırt etmeksizin kullanılmıştır. Kuzey ve doğu bölgelerde inhumasyon, güney ve batı bölgelerde kremasyon daha yaygındır (Fell 2013: 16-17). Lahitler gibi alçak kabartma tekniğinde süslenmiş kül urneleri de oldukça yoğun olarak kullanılmıştır.

Etrüsk lahit tiplerinden biri sandık biçimli ahşap lahitlerdir. Bu lahitler kırma çatılara sahiptir. Bunların hemen hemen aynı form özelliklerine sahip taştan yapılmış tipleri de mevcuttur. Dikdörtgen biçimli bu taş lahitlerin iki adet yüksek ayakları vardır. Bazı örneklerde kırma çatıların uzun yan kenarları ile tüm gövde boya bezeklidir (Res. 34). Kısa kenarlardaki bitkisel motif bezemelerinin kesintisiz biçimde kapağa taşıdığı görülür. İnsan boyutundaki bazı taş lahitlerin ise kırma çatılı kapakları vardır ve dikdörtgen formudur. Sade bezemelere sahip bu lahitler ayaksızdır (Tarbell 1917: 64-71).

Bazı Etrüsk lahitlerinin kapakları üzerinde heykel veya büstler bulunabilirdi. Bazen tek bir kişinin bazen de karı kocanın yer aldığı figürler (Res. 35), *klinelere* uzanmış bir şekilde ziyafette veya karşılıklı konuşma pozu içerisinde gösterilirlerdi. Bu

Res. 34
Etrüsk boyalı
lahdi
(Tarbell 1917:
Pl. XXIX)

yüzden *kline* tipi lahitler olarak da adlandırılmışlardır. Figürlerin rahatlamış ya da neşeli pozlar içinde verilmesi Etrüsk lahitlerinin karakteristik özelliğidir. Bazı lahitlerde lahdin alt kısmı sade bir *kline* gibi şekillendirilirken bazıları ise alçak kabartma tekniğinde figürlü veya bitkisel süslemeli sahnelerle bezenmiştir. Lahit gövdesindeki bu tasvirler, çoğunlukla Yunan ikonografisi etkisi altındadır ve üzerindeki büst ile sahneler arasında her zaman anlamsal bir bağ kurulamayabilir.

Anthropomorphik kapaklı olarak da sınıflanabilecek bu lahitlerin en iyi bilinen örnekleri arasında MÖ geç 6. yüzyıla tarihli Spouses (degli Sposi) (Res. 36), MÖ 5. yüzyılın 2. yarısına tarihli Ramtha Vishnai, MÖ geç 4.-erken 3. yüzyıla ait Larth Tetnies ve Tanchvil Tarnai gibi eşlerin lahitleri yer alır (Castor 2016: 282-283).

Chiusi yakınlarındaki Poggio Canterello'da ele geçmiş olan Seianti Hanunia Tlesnasa polikrom bezeli lahitlere bir örnektir. Etrüsk kadın Seianti'ye ait lahit, MÖ 150-140 arasına tarihlenir. Lahitte ölüyü simgeleyen figür yatak üzerindedir ve mindere yaslanır. Kadının üzerindeki tunik ile mor renkli palla ve mücevherleri, onun toplumdaki sosyal statüsüne

Res. 35 Vulci'den bir eş lahdi (Giglioli 1935: Tav. CCLXIII)

işaret eder (Castor 2016: 282-283).

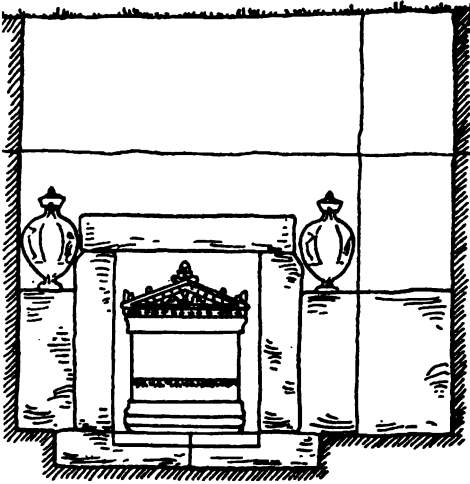
Bazı Etrüsk kentlerinde ahşap lahit kullanımı olduğu bilinmektedir. Örneğin Spina'da MÖ 5. yüzyılda inhumasyon mezarlar ahşap lahitlere yapılmıştır (Kurtz – Boardman 1971: 315).

Güney İtalya'daki Cumae'da MÖ 6. yüzyılın 3. çeyreğine tarihli monolitik bir lahit açığa çıkarılmıştır. Kırma çatı biçimli kapağın köşelerinde spiral biçiminde yer alan akroterler kapaktan ayrı değildir (Hitzl 1991: 58-59).

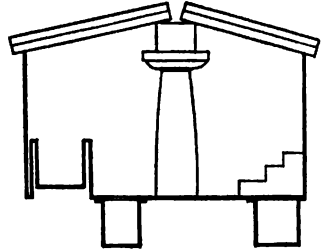
Res. 36

Spouses (degli Sposi) Lahdi
(Torelli 2001: s. 24)

Res. 37

Tarentum atlet mezarı ve lahdi
(Kurtz – Boardman 1971: Fig.84)

Res. 38

Tarentum'dan dor sütunlu
bir mezar ve kayaya
oyulmuş lahitler (Kurtz –
Boardman 1971: Fig. 83)

Tarentum'da özellikle erken dönemlerde sanduka veya levha kaplı çukur mezarlar yaygın olmakla birlikte MÖ 6. yüzyıl ile MÖ 4. yüzyıl arasına tarihli oda bazı mezarlar da açığa çıkarılmıştır. Bu oda mezarlar arasında en iyi bilineni Atlet Mezarı'dır (Res. 37). Mezar içinden ele geçen polikrom boyalı monolitik lahit kırma çatı biçimli kapağa sahiptir. Kapaktaki palmet motifinde boyanmış akroterler yer alır. Mezar içinden ayrıca dört adet Panathenik amphora ve lahit içinden bir alabastron ele geçmiştir, böylelikle lahit MÖ 480 civarına tarihlenir. Lahdin dış kısmındaki bezeme iyi korunmamıştır. Ancak kapakta yeşil ve mavi renklerde uygulanmış meander-kare motifi ve akroterler ile birlikte bezemeye bir gerçeklik verilmeye çalışılmıştır. Kapağın geniş kenarlarında rozet ve yaprak motifleri yer alır (Hitzl 1991: 57-58).

Yine Tarentum'da, en erkeni MÖ geç 6. yüzyıla tarihlenen ve zemin altında yer alan, çatısı bir Dor sütunu tarafından taşınan mezarlar yer alır (Res. 38). Bu mezarlar içinde ölümler ya atlet lahitleri gibi özenli lahitlere ya taştan özenli *kline*-lahitlere ya da kayaya oyulmuş lahitlere konulmaktaydı (Kurtz – Boardman 1971: 313-315).

Metapontum ve Poseidonia'da bazı erken taş lahitler bulunmuştur. Bu durum, her iki kentte de Peloponnesos'taki ana kentlerinde olduğu gibi inhumasyon mezar geleneğinin varlığını gösterir (Kurtz – Boardman 1971: 308). Poseidonia'daki (Paestum) Andriuolo-Laghetto Nekropolisi'nden daha geç tarihe ait bazı sandık mezarlar ele geçmiştir. Özel bir tip olarak sınıflanabilecek levha tipi bu lahitlerin kapakları kırma çatı biçimlidir. Lahitler figüratif bezemeler ile süslüdür ve genel olarak MÖ 5. yüzyıl ile MÖ 3. yüzyıl arasına aittir. Bezemelerde yer verilen konular oyunlar, çatışmalar, atlılar ile yas sahneleri olarak özetlenebilir (Kurtz – Boardman 1971: 310). Paestum'da ele geçen bu levha mezarlardan en iyi bilineni "Dalğış Mezarı"dır (Tomba del Tuffatore) (Res. 39). Mezar içerisinde bulunan iki adet aryballos ve bir Attika lekythos'u sayesinde MÖ 480/470 civarına tarihlenir. Dört adet yan kenarlar ile bir kapak levhasından oluşan mezar kireçtaşından yapılmıştır. İç yüzlerindeki bezemeler birbirleri ile uyumlu ve bağlantılıdır. Uzun kenarlarda *symposion* sahnesi ve kısa kenarlarda ise *symposiona* yönelen iki erkek figürü ile içki servisi yapan saki resmedilmiştir. Kapakta ise lahde ismini veren denize dalmakta olan erkek figürü gösterilmiştir.

Rhegion'da Hellenistik Dönem'e ait pişmiş topraktan yapılmış, ayakkabı biçiminde bir lahit ele geçmiştir (Res. 40). Antik Dönem'de ayakkabıların kendisi veya tasvirleriyle mezarlıklarda karşılaşılır. Örneğin Tarentum'daki atletlerin mezarında üç parça halinde asılmış, Argos'ta, Karadeniz'in kuzeyinde ve

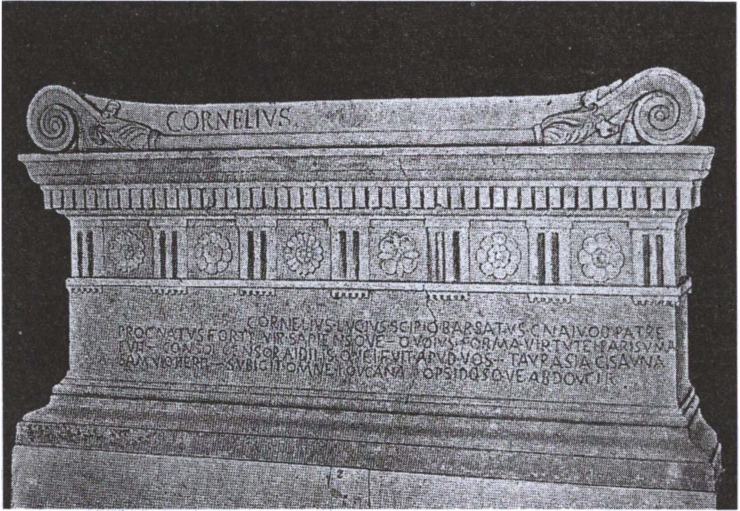

Res. 39 Dalgıç Mezarı (<http://sketchreconstructionarchitecture.blogspot.com.tr/2016/08/tomba-del-tuffatore-paestum.html>)

Res. 40
Ayakkabı Lahdi
(Kurtz – Boardman 1971:
Fig. 42)

Aleksandria'daki mezarlarda gerçek ayakkabılar ortaya çıkarılmıştır. Atina'dan MÖ 4. yüzyıla tarihli bir stelde *palaestra* ekipmanları ile birlikte asılmış bir vaziyette boyanmış ayakkabı tasvirleri görülmüş, hatta Geometrik Dönem'de Atina ve

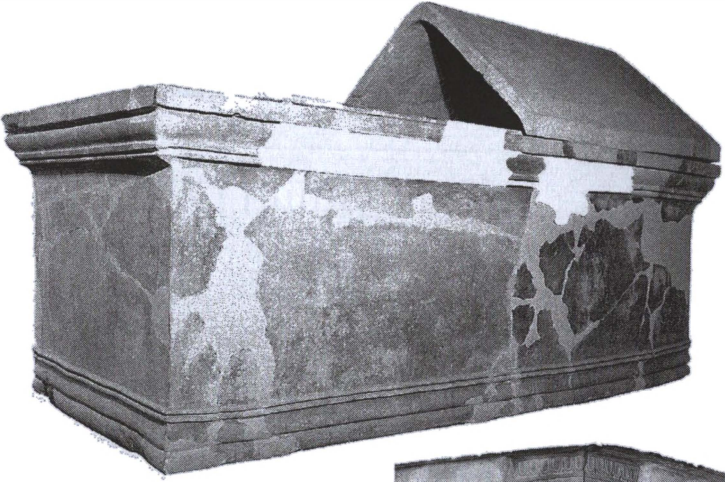

Res. 41 3. yüzyılın başları Scipios Lahdi (Altmann 1962, Fig. 14)

Eleusis'te kil ayakkabı modelleri ile İtalya-Palinurus'taki bir mezarda kil ayakkabı biçimli vazo ele geçmiştir. Ancak Rhegion'daki ayakkabı biçimi verilmiş lahit, az bilinen bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır (Kurtz – Boardman 1971: 211).

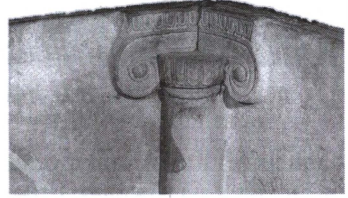
Güney İtalya'daki Yunan kentlerinde ve daha sonra Roma egemenliği altında çeşitli kentlerde sunak tipi lahitler açığa çıkarılmıştır. Üst kısımlarında triglyph metop frizleri ile dikdörtgen sunak biçiminde ana kısmı bulunur. Dor mimarisine benzer (Res. 41). Bazı erken tasvirleri Güney İtalya vazolarında yer alırdı.

Sicilya'da ilk lahit mezar MÖ 7. yüzyılda başlamış olsa da yaygın mezar geleneği olarak kullanılması genellikle MÖ 6. ve MÖ 5. yüzyıllardır. Syrakusai, Gela, Megara Hyblaea'da monolitik taş lahit kullanımı görülür. Megara Hyblaea'daki lahitler MÖ 7. yüzyıla tarihlenir (Kurtz – Boardman 1971: 308). Yine Syrakusai, Limera, Selinunte, Kamarina (Res. 42), Agrigento,

Res. 42

Kamarina Mezarlığı'ndan bir lahit
(Bonnano 1998: Tav. 74.1-2)

Gela, Megara Hyblaea, Monte Saraceno, Caltagirone, Monte Bubbonia, Sabucina, Terravecchia di cuti, Montaga di Marzo kentlerinde Arkaik ve Klasik dönemlere tarihlenen pişmiş toprak lahitler ele geçmiştir (Bonanno 1998: 17-28).

Pişmiş toprak lahitlerin dikdörtgen formlu örnekleri yoğun-
dur; az sayıdaki örnek pervazları geniş tekne biçiminde
veya oval tiplerdedir. Kapaklı ele geçen lahitlerde kapakların
kıрма, yuvarlak veya tek eğimli çatı biçimlerinde yapılabildiği
görüldür. Pervazları geniş tekne biçimli lahitlerin formuna çok
benzer kapakları vardır.

Taş ve pişmiş toprak lahitlerin çoğu mimari öğeler ile bezen-
mişlerdir. İç kenarlara yerleştirilen plastik sütunlar yaygın
bir bezeme unsurudur (Res. 42). Yine lotus-palmet frizi,
Lesbos kymationu, İon veya Dor sütunları yapılabildiği gibi

lahdin dışında da İon, Aiol sütunu veya İon kymationu gibi mimari süslemeler sıklıkla uygulanmıştır. Özellikle Syrakusai, Agrigento, Gela ve Megara Hyblaea'da mimari süslemelere sahip çok sayıda lahit bulunmuştur.

Sicilya'da ele geçen az sayıdaki örnekte kabartma figürlü bezemeler ile boyalı bitkisel süslemelere de yer verilmiştir. Bunlardan biri, hakkında çok az bilgiye sahip olunan dikdörtgen formlu lahittir. Lahdin dış pervazında kalıp yapımı kabartma friz yer alır. Frizde birbirlerinden Dor sütunlarıyla ayrılmış olan quadrigaların çektiği ve aralarında Nike olarak yorumlanan kanatlı figürler görülür. Nike ve quadriga motifi geç 6. yüzyıldan itibaren Sicilya sikkeleri üzerinde de görülür (Hitzl 1991: 48, Abb. 38-39, Cat. 55).

Palermo'nun 10 km kadar doğusunda yer alan Fenike objeleri ile birlikte MÖ 6.-5. yüzyıllara tarihli iki adet anthropomorphik lahit bulunmuştur (Tusa 2001: 243). Sicilya'nın kuzey batısında Solunte'de de Fenike anthropomorphik lahitleri ele geçmiştir. Lilybaeum'da MÖ 4. yüzyıla tarihli (Hitzl 1991: 43) pişmiş toprak anthropomorphik kadın figürü formundaki lahit ilgi çekicidir.

Yine Sicilya'daki Fenike kolonilerinden biri olan Motya'da ve anakaradaki Birgi Mezarlığı'nda kumtaşı veya mermerden yapılmış lahitler açığa çıkarılmıştır. Kayaya veya toprağa açılmış çok derin olmayan çukurlar içine yerleştirilen lahitler, Fenike'de olduğu gibi mezar odaları içinden ele geçmemiştir. Motya'da çoğunlukla lahitler üst üste yerleştirilmiştir; genellikle bu üç lahdin yerleştirilmesi biçimindedir. Altta kalan bazı lahitler kapaksızdır; üste gelen mezar alttakinin kapağı görevini yapmıştır (Whitaker 1921: 234). Birgi'de açığa çıkarılan lahitler genellikle basit yapıdır ve farklı form ve ölçülere sahiptir. Motya'da uzunlukları 3,30 metreyi bulan oldukça büyük lahitler vardır ve bu büyük taş lahitlerin

benzerleri, Kartaca ve Utica'da da bulunmuştur. Motya'da ayrıca Kartaca'nın kırmızı boyalı ahşap lahitleri ile daha sonraki dönemlere ait taş lahitleri ele geçmiştir (Whitaker 1921: 213-214).

Geç Hellenistik Dönem'den Cefalu'da İon sütunu ve Dor frizi bezemesine sahip lahit ve bazı lahit parçaları ele geçmiştir.

Kuzey Afrika ve Levant

MÖ 2. binyıldaki *Byblos* kentinin kuzeybatı köşesinde açığa çıkan dokuz adet kralî mezar, olasılıkla Byblos'taki Orta Tunç Çağ kral sarayı ile bağlantılıydı. Mezar I Kral Abu-Shemu'ya, Mezar II oğlu Ipy-Shemu-Abi'ye, Mezar III Kral Yakın-el'e, Mezar IV Yakın-el'in oğlu olabilecek bir prens Yantin-Ammu'ya, Mezar V Kral Ahiram'a (MÖ 1000 civarı) aittir. Mezar I-IV Mısır firavunlarından Amenemhat III (MÖ 1853-1806/05) ve IV (12. Sülale-MÖ 1807/06-1798/1797) (Nigro 2004: 160-162), Mezar VI-IX ise Hyksos dönemleri ile çağdaştır. Ölü ahşap veya taş lahitler içine ya da direkt zemin üzerine yatırılmıştır. Taş lahitler I, IV, V ve VII no.lu mezarlardan ele geçmiştir ve genel olarak çağdaşı yaygın Mısır taş lahitleri ile benzer formdadırlar.

Mezar I'deki Abi-Shemu'ya ait taş lahit dikdörtgendir, kapak poligonal kıvrımlıdır ve dört kenarının uçlarında tepe kısmı silindirik çıkıntılar vardır. IV ve VII no.lu mezarların lahitleri de dikdörtgen planlıdır; VII no.lu mezarın kubbe biçimli kapağında taşıma amaçlı yapılmış silindirik çıkıntılardan iki adet bulunur.

Kabaca yarım daire biçiminde formlandırılmış V. no.lu mezar farklı olarak üç ayrı mezar odası ve üç lahit içerir. Biri küçük biri büyük iki lahit ile Kral Ahiram'a ait yumuşak kireçtaşından yapılmış ünlü lahit açığa çıkmıştır (Res. 43). Ahiram

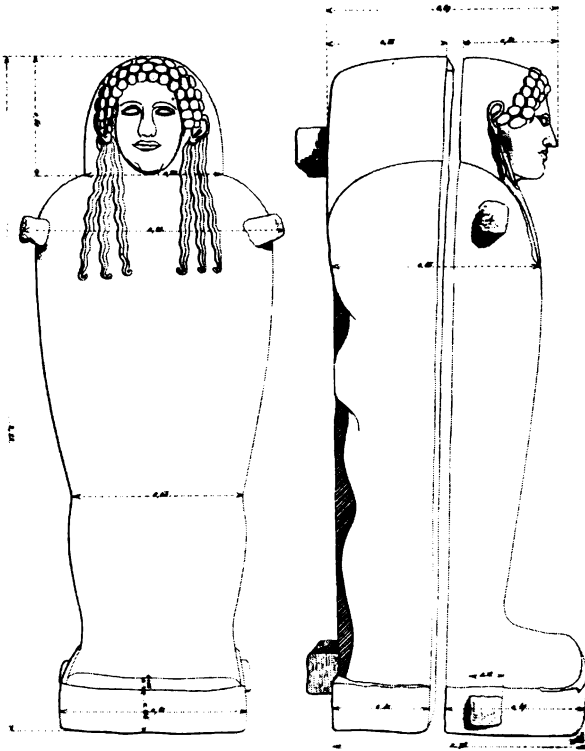

Res. 43 Ahiḥram Lahdi (Lehmann – Rehm 2005: Farbabb 2)

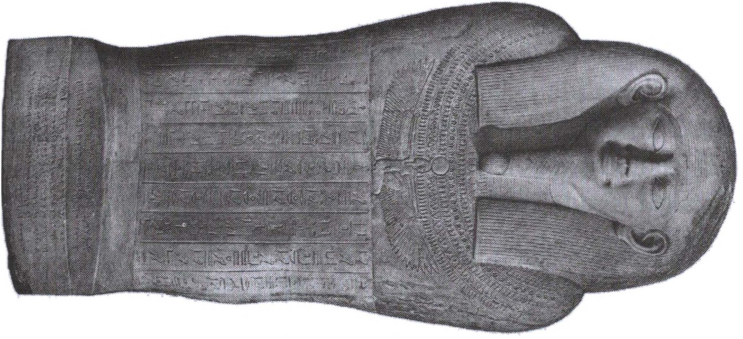
Lahdi kabaca dikdörtgen formludur, alttaki dörtkenara yerleştirilen aslan figürlerinin baş ve ön gövdeleri çıkıntılıdır. Üstü yuvarlatılmış dikdörtgen kapağın merkezine yerleştirilmiş aslan protomları, lahdi tabanındaki aslanlar ile benzerdir. Kapak kenarında Fenike dilinde yazıt bulunur. İlk fonetik alfabe olarak bilinen yazıt, Fenike alfabesinden 19 harfi içerir ve lahdi açmaya teşebbüs edebilecek düşman komutanlarına ait bir ikaz ve lanet yazıtıdır. Lahit kahverengi, kırmızı ve siyah renklere boyanmış olup dört kenarı alçak kabartma figürlü sahneleri ile bezenmiştir. Lahdin bir yüzünde kral, yan kenarı koruyucu anlam taşıyan kanatlı sphenks şeklinde gösterilmiş tahtında oturur. Elinde Ahiḥram'ın ölümünü simgeleyen aşağıya bakan lotus çiçeği ile Ahiḥram bir şölen sahnesinde gösterilmiştir. Diğer uzun kenarda ise alay sahnelenmiştir. Kısa kenarlarda yas tutan dört kadın figürü yer alır. Kapağın üst kısmında ise, yine elinde lotus tutan Ahiḥram ile oğlu İthobaal yer alır; iki figür arasında aslan figürleri işlenmiştir. Sahneler yoğunlukla Mısır ve Yakın Doğu sanatı ile yakınlıklar içerir (Hitzl 1991: 19-23).

Lahitleri ile ön plana çıkan önemli toplumlardan biri Fenikelilerdir. *Fenike*'deki lahitler oda mezarlarda (hipoje), aile mezarlarında ve mimari dekorasyonlu tonozlu oda mezarlarda kullanılmışlardır.

Mısır lahit türlerinden biri olan anthropomorphik lahitler, Fenikeliler tarafından diğer kültürlerden edindikleri öğeler ile harmanlanarak yapılmıştır (Res. 44). Fenike lahitlerinin büyük bir bölümü mermer olup ayrıca yerel bazalt taşı ve pişmiş topraktan yapılmış örnekler de vardır. En fazla lahit Sidon Mezarlığı'ndan ele geçmiştir. Ayrıca, Fenike'nin kuzeyinde yer alan Arados ve Byblos mezarlıklarından, Berytos,

Res. 44
Arados
Bölgesi'nden
lahit (Hamdy
Bey – Reinach
1892: XLI: III)

Res. 45 Kral Tabnit'in lahdi (Frede 2000: Taf. 1.1)

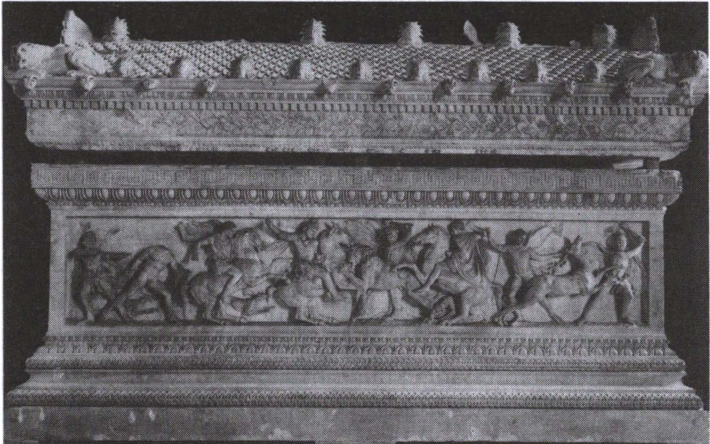
Tyros'tan, yine Fenikeli kolonistlerin yerleştiği Levant, Mısır, Gaza, Paros, Soloi, Kıbrıs, Malta, Sicilya ve Gades'ten ele geçmiştir (Frede 2000: 8-61).

Fenike anthropomorphik biçimli lahitler, daha çok başlarının stilistik incelemeleri sayesinde tarihlenebilmektedirler. Böylelikle bu lahitlerdeki Fenikeli olmayan etkilerin de tespit edilmesi mümkün olmuştur. Fenike lahitleri özellikle Yunan sanatından belirgin izler taşırlar ve sanatçıların ortaklıklarından Fenike-Yunan tipi olarak anılan lahitler doğmuştur. Yapımlarında Aigina'lı ve Ionia'lı sanatçıların varlığının anlaşılabilmesinin yanında Olympia ve Paros sanatı ile bağlantılar da saptanabilmiştir. Aynı zamanda Mısır, Kıbrıs ve Levant sanatının izleri de görülür (Kukahm 1955: 32-34).

En erken tarihli lahitlerin ele geçtiği Byblos'tan yukarıda bahsedilmiştir (MÖ 1840-1820 civarı). Üzerindeki yazıt ile Sidon Kralı Tabnit'e atfedilen eser, Mısır anthropomorphik lahdi özelliklerini yansıtır (Res. 45). Kral Tabnit MÖ 525 civarında ölmüştür; ancak lahit ikinci kullanımdır ve ilk evresi 26. Sülale dönemine atfedilir (MÖ 664-525) (Jigoulov 2016: 50).

Sidon Kral Mezarlığında anıtsal Theke Lahdi, Satrap Lahdi, Ağlayan Kadınlar Lahdi, İskender Lahdi ile anthropomorphik bir Fenike lahdi, Lykia lahdi ve bir başka Mısır lahdi de ele geçmiştir. Farklı öneriler getirilse de Sidon Nekropollerinde ele geçen en geç tarihli lahitler yaklaşık MÖ 4. yüzyılın sonlarına aittir (Frede 2000: 77).

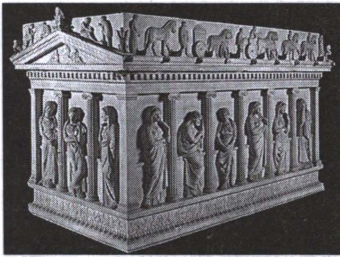
Ayaa Mezarlığı'nda bulunan en önemli lahitlerden biri halen "İskender Lahdi" olarak anılır (Res. 46). Teknesi dikdörtgen tiptedir ve Pentelikon mermerinden yapılmıştır. Lahit, Attik-İon biçimindeki kaide üzerine yükselir ve mimari öğeler ile zenginleştirilmiş kırma çatı biçiminde bir kapağı bulunur. Kapakta sima kısmında aslan başı biçiminde çörtlenler vardır. Antefiksler ile mahya kirişinin üzerinde başlar bulunur. Bitkisel motifin her iki kenarında antitetik olarak yükselen griphon figürleri yerleştirilmiştir. Merkezdeki bu akroterlerin her iki yanında ise aslan figürleri bulunur. Kapak kısmının alınlıklarında savaş sahneleri betimlenmiştir. Lahdin yarım kabartma dekorasyonu orijinalinde polikromdur.

Res. 46 İskender Lahdi (Ridgway 1990: pl. 10.)

Önceleri Büyük İskender'in İssus Savaşı'ndan hemen sonra Sidon Kralı olarak atadığı Abdalonymos'un (ölümü MÖ 311) lahdi olduğu düşünülmüştür. Ancak sanatçı Lysippos'un stili ni yansıtan heykeltıraşlık eserlerinin, daha erken bir tarihi işaret etmesi nedeniyle bu öneri eleştirilmektedir. Lahdin Babil Pers Valisi Mazaeus için yapıldığı yorumu getirilmiştir (Mihalopoulos 2009: 282). Uzun kenarlarından birinde Persler ile yapılan İssus Savaşı işlenmiştir. Sahnede atı üzerinde ve başında Herakles soyundan geldiğini simgeleyen aslan postu bulunan Büyük İskender gösterilir. Diğer uzun yüzde ise Büyük İskender ve Makedonluların aslan avı kompozisyonu bulunur. Sahnede Abdalonymos ve Persler de tasvir edilmiştir. Kısa yüzlerden birinde sadece Perslerin yer aldığı bir panter avı sahnesi bulunur (Pasinli 2000: 11-63). Diğer kısa yüzde ise Pers ve Yunanlar arasında geçen ikili mücadele tasvirleri yer alır. Lahit MÖ 325-312 arasına tarihlenmiştir.

Aynı mezarlıktaki bir diğer önemli dikdörtgen formlu lahit "Ağlayan Kadınlar" lahididir (Res. 47). Kral I. Straton için

a

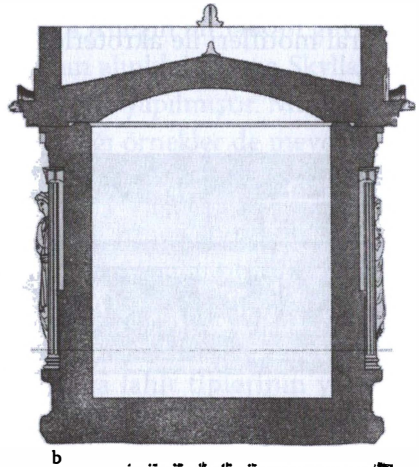
Res. 47

Ağlayan Kadınlar Lahdi

(a: www.istanbularkeoloji.gov.tr ;

b: Hamdy Bey – Reinach 1892:

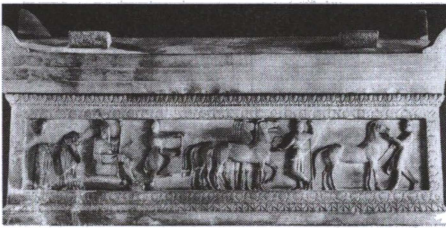
Pl. IV)

b

yapıldığı önerilen (MÖ 367-361/358) lahit Yunan tapınağı modelindedir. İon sütunlu, anteli peristil biçimindedir. Üç fascialı arşitrav dış sırası ile çevrilidir. Kırma çatı biçimli kapakta parapetler bulunur. Parapetler cenaze alayının betimlendiği kabartmalara da zemin oluşturur. Alınlıklarda üçer figür oturmuş ve üzgün bir şekilde gösterilmiştir. Merkezde bitkisel motif ile köşelerde ise sphenks figürleri ile akroter yapılmıştır. Sima da aslan başı çörtenler bulunur. Lahdin etrafını İonia tipi sütunlar tarafından ayrılmış üzülen ve ağlayan kadın figürlerinin kabartmaları çevirir. Kimi figürler korkuluk üzerine otururken kimisi de ayakta betimlenmiştir. Lahdin en alt kısmında dört yanını dolaşan alçak kabartma tekniğinde yapılmış av sahnesi yer alır. Altında ise kymation sırası görülür. Polikrom boyalı lahitte, kobalt mavi, kırmızı, kahverengi, sarı, pembe, yeşil renkler bulunur (Ridgway 1999: 119-120).

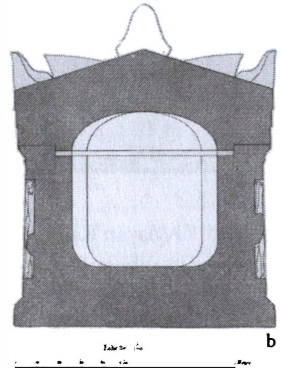
Satrap Lahdi (Res. 48), aynı mezarlıktan gelen bir diğer dikdörtgen formlu lahittir. MÖ 5. yüzyılın 2. yarısı içlerine tarihlenen lahit yerel bir yönetici, muhtemelen Sidon kralı için yapılmıştır (Miller 1997: 122). Paros mermerinden üretilmiştir. Kırma çatı biçimli dikdörtgen kapakta soyut palmet spiral motifleri ile akroterler bulunur. Lahdin ağız kenarını

a

Res. 48

Satrap Lahdi (a: Boardman 1995: 235;
b: Hamdy Bey – Reinach 1892: Pl. XVIII)

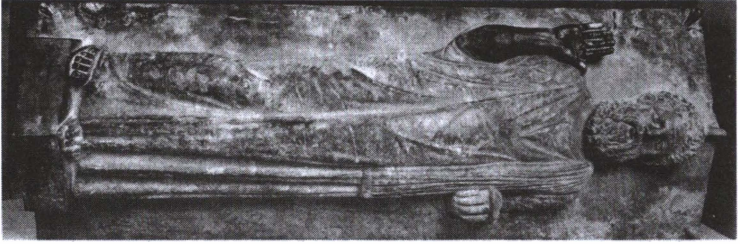
b

İon kymationu ve astragal dizisi çevirir. Yüksek kabartma tekniğinde yapılmış figürlü alanın dört bir yanını da lotus-tomurcuk sıraları çevirir. Uzun kenarlardaki figürlü sahnelerde Akhamenid saray protokolü, diğer uzun kenarda ise av sahnesi betimlenmiştir. Kısa kenarlardan birinde *kline* sahnesi, diğerinde de dört adet hizmetkâr sohbet ederken gösterilmiştir.

Akdeniz kentlerinden *Kartaca*'da ölü gömme gelenekleri daha çok Fenike etkisi altındadır. Dromoslu mezarlar, oda mezarlar, kuyu ve diğer mezar tiplerinde ölü yatakları ve lahitler ele geçmiştir. Ahşap, kireçtaşı, mermerden yapılmış basit dikkdörtgen tipte veya anthropomorphik lahitler görülür. MÖ 4. yüzyılın son çeyreğine tarihli çok sayıda Kartaca anthropomorphik lahitleri olduğu bilinir. Bordj-Djedid Mezarlığı'nda da anthropomorphik lahitler ele geçmiştir (Hitzl 1991: 79-80).

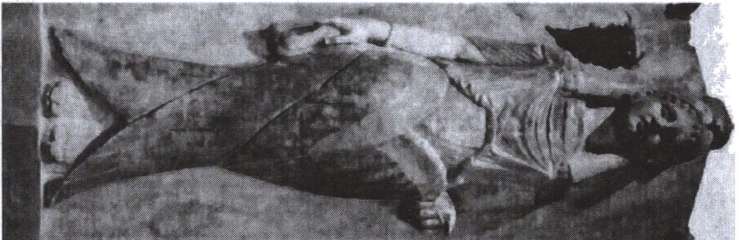
Korunan dikkdörtgen tipteki Kartaca lahitlerinin çoğu kırma çatı kapaklara sahiptir. Genelde sade yapıdırlar. Ancak kapakta çatı kiremidi, akroter, çörten gibi lahit kısmında ise İon ya da Lesbos kymationu gibi mimari öğelerin bezeme elemanı olarak işlenebildiği görülür. Örneğin bir lahdin gövdesine rozet kabartması ile kapağının alınlık kısmına Skylla ve köpeklerinin olduğu figürlü bir sahne yapılmıştır. Mimari ve bitkisel bezemelerin boya ile yapıldığı örnekler de mevcuttur (Hitzl 1991: 80-82).

MÖ 4. ve 3. yüzyıllarda Etruria ve Kartaca arasındaki yakın ticari ve kültürel bağlantıların yansımaları birçok sanat eseri ile tespit edilebildiği gibi lahitler ve bezemeleri ile de kurulabilmiştir. Kartaca mezarlarında ele geçen anthropomorphik lahitler Etrüsk ve Kartaca lahit tiplerinin yakınlığını göstermektedir. Örneğin Tarquinia'da Monterozzi Mezarlığı'nda Partunu Ailesi'ne ait bir oda mezarından ele

Res. 49 Ste Monique mezarlığından rahip lahdi (Dridi 2001: Taf. 65b)

geçen “Rahip Lahdi” ile Kartaca Ste Monique (Bordj-Djedid) Mezarlığı’ndan ele geçen “Rahip Lahdi” (Res. 49) ile yine bir Kartaca mezarında bulunmuş ve şimdi Louvre Müzesi’nde korunan diğer “Rahip Lahdi” ciddi benzerlikler taşır. Kıрма çatı biçimindeki kapağa kabartma biçiminde işlenen rahip heykelleri Paros mermerinden yapılmıştır. Rahip heykelleri bir elleri ile selamlama pozunda iken diğer elde geniş bir kap taşırlar. Bu tarz işlenmiş figürler Fenike ve Kartaca sanatlarında görülür. Ellerinde her zaman bir kap bulunmayabilir; bazı örneklerde küçük bir çocuk da olabilir. (Turfa 1986: 81-82). Kartaca Ste Monique Mezarlığı’ndan ele geçmiş diğer lahit “Rahibe Lahdi” de benzer stili yansıtır (Res. 50). Dikdörtgen mermer lahdin kapağına işlenen genç kadın heykelinin gövde altı tanrıça İsis-Nephtys tasvirlerinden tanınan kutsal akbaba kanadı altında saklıdır. Kanatlar parlak mavi

Res. 50 Ste Monique mezarlığından rahibe lahdi (Dridi 2001: Taf. 64)

ile renklendirilmiştir. Yine başında akbabanın başlığı yer alır. Lahitler MÖ 4.-3. yüzyıllara tarihlenir.

Kıbrıs'taki lahitler genellikle krali oda mezarlarında ele geçen taş lahitler ve onların plastik sahneleri ile tanınır. Arkaik ve Klasik dönemlere tarihli lahitler Yakın Doğu, Fenike ve Yunan sanatlarının izlerini yansıtır.

Golgoi-Ayios Photios Kutsal Alanı, Golgoi ve Amathus Mezarlıkları'ndan ele geçen dikdörtgen formlu kapaklı lahitler ile lahit kapak parçaları kireçtaşıdan yapılmıştır. Ayrıca Tamassos'ta Arkaik Dönem'e tarihlenen ve kapılarında Aiol sütun bezemeleri bulunan oda mezarlarda (V ve XI no.lu mezarlar) iki taş lahit ele geçmiştir (Hitzl 1991: 45). MÖ 5. yüzyıl boyunca Athienou/Golgoi'da figürlü lahitler ile stelleri üreten bir atölye yer almaktaydı.

Kıbrıs ile ilişkili olarak akla ilk gelen lahitlerden biri şüphesiz ki Amathus Lahdi'dir (Res. 51). Bu lahit Amathus Nekropolü'nün kuzeyindeki dört odalı mezardan ele

Res. 51 Amathus Lahdi (Hermay – Mertens 2014: 355, Cat. 490)

geçmiştir. Dikdörtgen lahdin masif “cavetto” biçiminde bir üst yapısı vardır. Ayrıca lahdin uzun kenarlarındaki Aiol başlıklı yaşam ağacı motifinin bulunduğu dikey şeridin devamı biçiminde ayak yapılmıştır. Yüksek kabartma şeklindeki heykeltıraşlık eserleri, yeşil, mavi ve kırmızı renkler ile canlandırılmıştır. Üçgen kapağın cephesinde soyut palmet spiral kompleksi ile dört yanı dolaşan inci dizisi görülür. Kapakta antitetik yerleştirilmiş sphenks figürleri ve merkezde palmet motifi yerleştirilmiştir. Lahdin üst yapısında dil, lotus-tomurcuk dizisi ve inci dizisi bulunur. Lahdin bir uzun yüzünde iki araba ve önlerinde iki atlı bulunduğu alay işlenmiştir. Diğer uzun yüzde de alay devam eder. Sahne çok benzerdir, ancak atlıların yerine arabacıları takip eden üç yaya asker yer alır. Kısa kenarlardan birinde frontal olarak işlenmiş dört adet Bes figürü vardır. Diğer kısa kenarda ise yine frontal olarak yerleştirilmiş dört çıplak kadın figürü görülür. Lahitteki bezemeler, Yakın Doğu, İonia, Kıbrıs ve Fenike sanatının etkilerini yansıtmaktadır. Lahit MÖ 5. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlenir (Hermay – Mertens 2014: 353-363).

Bir diğer önemli Kıbrıs buluntusu MÖ 5. yüzyılın 2. çeyreğine tarihli Golgoi Lahdi'dir (Res. 52). Golgoi Nekropolisi'nden ele geçmiş olan lahdin formu Amathus ile hemen hemen aynıdır. Dikdörtgen lahit ayaklıdır. Cavetto biçimli ağız kenarı ile alınlıklı masif kapağı vardır. Figürlü bezemeler alçak kabartma tekniğinde yapılmıştır. Lahdin boyalı olduğuna dair bir iz yoktur. Uzun kenarlardan birinde *symposion*, diğerinde ise domuz avı konuları işlenmiştir. Kısa kenarlardan birinde mitolojik bir sahne yer alır. Perseus ve Medusa ile aralarında oturan bir köpek figürü ile sahne doldurulmuştur. Medusa'nın başından Khrysaor ve Pegasus çıkar. Sahne Bellerophon efsanesi ile ilişkilidir. Diğer kısa kenarda ise quadriganın çektiği araba sahnesi yer alır. Masif ve dekore edilmemiş kapağın dört

Res. 52 Golgoi Lahdi (Hermay – Mertens 2014: 364, Cat. 491)

bir kenarında oturan aslan figürleri yerleştirilmiştir (Hermay – Mertens 2014: 363-370).

Kition ve Amathus Mezarlıkları'nda MÖ 5. yüzyılın 2. çeyreği ile geç 5. yüzyıl arasına tarihli, çoğunluğu Paros mermerinden yapılmış ancak bazıları ise yerel kireçtaşından yapılmış Fenike tipi anthropomorphik lahitler bulunmuştur. Çoğunlukla kadınlara ait mezarlar için kullanılmış olan lahitlerin bazılarının Sidon'dan geldiği veya Sidon Atölyesi'nde yetişmiş bir usta tarafından yapıldıkları düşünülmektedir (Hermay – Mertens 2014: 373). Kıbrıs'ta ayrıca Limassol, Larnaka ve Nikosia Müzeleri'nde de Fenike tipi taş lahitler de bulunmaktadır (Frede 2000: 137-141).

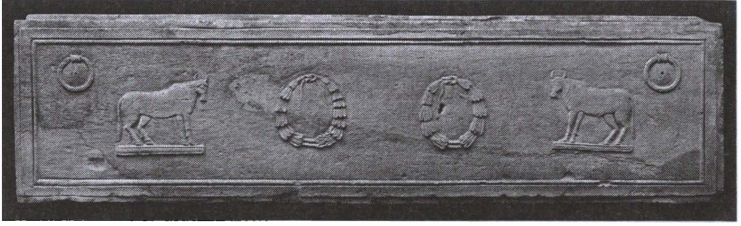
Kouklia-Kato Alonia'da yaklaşık olarak MÖ 5. yüzyılın 2. çeyreğine tarihli kireçtaşından bir lahit açığa çıkmıştır. Dikdörtgen lahdin üstü yuvarlatılmış kapağı bulunur. "Palaipaphos Lahdi" olarak adlandırılan mezarın üzerinde alçak kabartma ile yapılmış ve polikrom boyalı figüratif sahneler yer alır (Res. 53). İki uzun yüzde Homeros'un İliada ve Odysseia destanlarının bir canlandırması gösterilir. Bir uzun yüzde, Odysseus ve birliklerinin Polyphemos'tan kurnazca

Res. 53 Palaipaphos Lahdi (© Wikimedia Commons)

kaçışının öyküsü (*Od.* 9, 415-450) temsil edilir. Diğer uzun yüzde ise İliada'nın 10. bölümünde (*İl.* 10. 175-575) Odysseus ve Diomedes'in bir gece Troia kamplarına gözlem yapmaya giderken yolda yaptıkları atak canlandırılmıştır. Kısa kenarlarından birinde yine Troia savaşından bilinen Aias'ın Akhilleus'u sırtında taşıdığı sahne yer alır. Diğer kısa yüzde ise palmye ve selvi ağaçlarının önünde aslanın boğaya saldırısı gösterilmiştir. (Palaipafos 2008: 26-27)

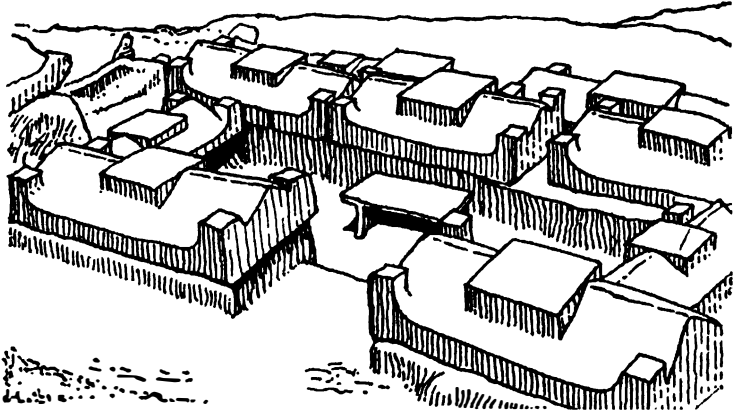
Larnaka yakınlarında bulunmuş, Hellenistik Dönem'e ait kireçtaşından bir lahadin ön yüzü günümüze kadar gelmiştir (Res. 54). Lahdin düz kapağına dair parçalar bulunmaktadır. Levhada alçak kabartma tekniğinde boğa figürlü bir sahne görülür. Boğaların arasındaki çelenklerin, kişinin hayattayken yarışma kazanmış olduğunu veya kenti tarafından kendisine atfedilmiş onur derecelerini ifade ettiği düşünülmektedir (Hermay – Mertens 2014: 372-373).

Res. 54 Hellenistik Dönem lahti
(Hermay – Mertens 2014: 372, Cat. 494)

Kyrenaika'daki lahitlerin büyük çoğunluğu bezemesizdir. Çoğunlukla kireçtaşından yapılmış lahitlerin kırma çatı biçiminde kapakları vardır ve akroterleri bulunur. Genellikle kapağın ortasında kareye yakın bir formda heykel kaidesi durur. Kapaklardaki bu kaideler steller ve/ya cenaze heykelleri için temel görevini görürler. Bu heykellerin çoğu büst biçimindeki kadın figürleridir. Diğer bazı mezar tiplerinde ölü isimlerinin temellere yazıldığı görülür. Farklı tiplerdeki lahitler de bulunurdu. Örneğin akrotersiz veya kaidesiz veya her ikisi de olmayan az sayıda eser gün ışığına çıkarılmıştır. Bazılarında çatı biçimli kapaklar yerine yassı levhalar kapak olarak kullanılmıştır. Az sayıdaki örnekte kapağın yarısı çatı biçimli iken diğer yarısı düz bırakılmıştır. Nadir çeşitlerden biri de 'locus sarcophagi' denilen lahdin kısa kenarlarından birinin küçük bir kapı biçiminde kesildiği örneklerdir (Lagatta 2008: 155).

Lahitler kremasyon için kullanıldığı gibi ikinci kez de kullanılabilirdi. Lahitlerin tekneleri blok kesimdir veya kayanın oyulması ile yapılmıştır. Kayadan oyulan örneklerde lahitler kayanın bir parçasıdır, bu tip Hellenistik Dönem'de sık görülür. Lahitlerin bazıları ortostat veya isodomik duvar örneği gösterirler. Ayrıca hatalı üretim lahitler de ele geçmiştir (Lagatta 2008: 155-156).

Res. 55 Kyrenaika kayaya oyulmuş lahitler
(Kurtz – Boardman 1971: Fig. 91)

Kyrenaika lahitleri alanlara gruplar halinde düzenlenerek yerleştirilirdi. Bu çeşit mezarlar için kompartmanlar ile çevrelenmiş masif lahit formları kullanılmıştır. Bu lahitler bazen mezarlık alanında, ortasında taştan bir adak masası bulunan bir avlu oluşturacak biçimde gruplanırlardı (Res. 55) (Kurtz – Boardman 1971: 324-325). Bazı lahitler tek bazıları da çift birimler halindedir. Aynı zamanda lahitlerin, bağımsız veya daha büyük bir yapıyla veya kaya mezarlarıyla birleştirilerek kullanılmış örnekleri ele geçmiştir.

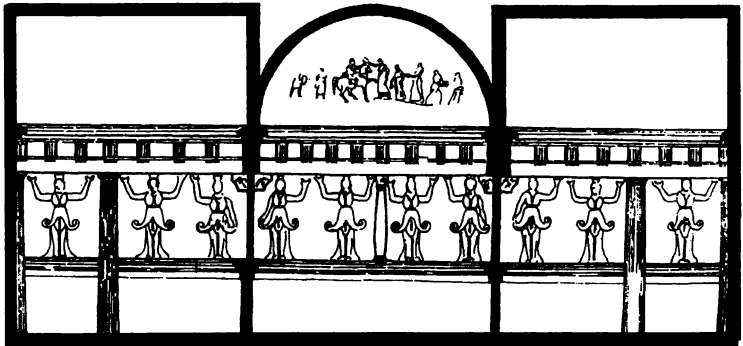
Kyrenaika'da ilk mezarlar MÖ 5. yüzyılda görülmeye başlamıştır. Çoğu tekrar kullanılmıştır. MÖ 4. yüzyıl, Hellenistik ve Roma imparatorluk dönemlerinde tekrar kullanımları olmuştur (Lagatta 2008: 156).

Thrakia ve Makedonia

Thrakia Bölgesi'nde kremasyon ve inhumasyon birlikte kullanılmıştır. Mezarlar basit çukurlar biçiminde düzenlenmiş ve içine çeşitli tiplerde ahşap pişmiş toprak veya taş lahitler yerleştirilmiştir. Ayrıca tümülüsler altında anıtsal odalara da bu mezarlar yerleştirilebilmekteydi (Stoyanova 2015: 158).

Tarihleri genellikle MÖ 5. ile MÖ 3. yüzyıllar arasında değişen anıtsal mezarlar içerisindeki lahitler, taş veya ahşaptandır. Taş lahitler Sozopol B Tümülüsü'nden bilindiği üzere bezemesiz ya da Malko Belovo Mezarı'ndaki gibi *kline* formudur. Bazı örneklerde bu *kline*-lahitlere alçak kabartma ile yatak biçimi verilmiş, lahit kenarları *kline* bacakları biçiminde şekillendirilmiştir. Sveshtari'deki MÖ 3. yüzyıla tarihli Karyatidler Mezarı buna bir örnek olarak verilebilir (Stoyanova 2015: 174) (Res. 56).

MÖ 5. yüzyıla tarihli Duvanlı'daki (Zhitnitsa-Bulgaristan) Moshovitsa, Arabadjiyska ve Brezovo'daki Nenovska Tümülüsleri'nin içindeki dikdörtgen çukur içinde ölü geniş ahşap lahitlere yerleştirilmiştir. Koukova ve Opolchenets

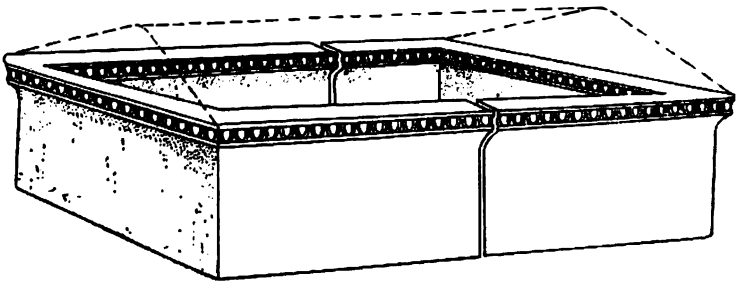
Res. 56 Sveshtari Karyatidler Mezarı (Rousseva 2000: Fig. 11)

Tümülüsleri ile Sarnevets'de ölümler levha lahitler içindedir. Lozarskata Tümülüsü'nde kırma çatı biçimli kapağa sahip monolitik kumtaşı bir lahit içine kremasyon geleneği uygulanmıştır (Archibald 2004: 162-166). Odessos civarındaki mezarlarda da ahşap lahitler açığa çıkmıştır (Stoyanova 2015: 174).

Zlokouchene'de çoklu kremasyonun yapıldığı bir tümülüs içindeki levha lahit altı bölüme ayrılmış ve ölü hediyeleri bu bölümlere yerleştirilmiştir. Voivodovo'da üst kısmı kemer gibi şekillendirilmiş geniş bir taş lahit ile Vurbitsa'da da levha lahit bulunur (Archibald 2004: 244, 344).

Golyamata Kosmatka'da Thrakia Odyrsia Kralı Seuthes III'ün Mezarı bulunmaktadır. MÖ 330/23-297 arasına tarihli ve üç odalı mezarın bir odasında taş levhalar ile lahit oluşturulmuştur.

Rodop Dağları'nın kuzey eteklerinde yer alan kentlerden Pesnopoy'da iç ve dış ağız kenarı kabartma kymation bezeli pişmiş toprak lahit ele geçmiştir. Lahdin alınlıklı bir kapağı olduğu anlaşılmaktadır. Zengin buluntusu sayesinde lahit, MÖ 5. yüzyılın ikinci çeyreğine tarihlenmiştir (Ilieva 2009: 69) (Res. 57).

Res. 57 Pesnopoy Lahdi (Ilieva 2009: Fig. 3.1)

Edirne, Süloğlu ilçesindeki Keramettin Köyü yakınlarında bulunan bir tümülüs içerisinde mermer bir lahit açığa çıkarılmıştır. İki düz levha taştan oluşan kapağı bulunan lahdin ve mezarın MÖ 4. yüzyıla ait olduğu düşünülür. Tekirdağ Harekattepe Tümülüsü'nde de bir lahit bulunmuştur. Heraion Teikhos Kenti'nin 1 km batısında yer alan tümülüs içindeki lahdin monolit taştan oyularak yapıldığı anlaşılar. Kapağı küfeki taşındandır. Lahdin içi kırmızı boyalıdır ve köşeler ile uzun kenarların ortalarında kazıklar bulunur. Bu kazıklara iç kısmı kaplayan ahşap lahit monte edilmiştir. Bu ahşap lahdin üzerine kakma tekniği ile şimşir ağacından yaprak motifleri işlenmiştir. Lahit içinde bulunan sikke sayesinde bu lahit MÖ 359-336 yıllarına tarihlenmiştir. Kırklareli Höyüktepe Tümülüsü'nden kabaca işlenmiş mermer bir lahit ele geçmiştir. Lahdin semerdam çatılı kapağı vardır ve kapağın dört kenarında antefiks çıkıntıları yer alır. İki kişinin gömüldüğü anlaşılan lahitte ilk mezarın MÖ 1. yüzyılın sonlarında, ikinci mezarın ise MS 2. yüzyılın ilk yarısında yapıldığı anlaşılar (Yıldırım 2012: 58-61). Kırklareli İli'nde ayrıca Vize A, Kırklareli B ve Dokuzhöyük Tümülüsleri ile Ainos'ta Çataltepe Tümülüsü'nde ölülerin lahitlere yerleştirildikleri bilinir (Yıldırım 2012: 59; Özdoğan 2008: 877-878).

Thrakia Bölgesi'nin Ege kıyılarında da çok sayıda lahit açığa çıkarılmıştır. MÖ geç 6. yüzyıl ile 5. yüzyılın ilk yarısı arasına tarihli pişmiş topraktan yapılmış kabartma bezemeli lahitler Akanthos, Abdera, Thasos, Oisyme, Galepsos, Zone-Mesembria ve Samothrake'den de ele geçmiştir. Abdera, Akanthos ve Samothrake'den ele geçen bu tür örneklerin kırma çatı biçiminde ya da yuvarlak profilli kapakları bulunmaktadır. Samothrake örneklerinde ayrıca akroterler vardır. Stryme'de pişmiş toprak *larnak*lar bulunmuştur (Ilieva 2009: 69-73).

Bölgedeki Abdera, Akanthos, Maroneia, Dikaia, Galepsos kentlerinde Klazomenai lahitlerinin de açığa çıktığından yukarıda bahsedilmişti. Ayrıca Abdera, Dikaia, Oisyme, Lesbos ve Galepsos'ta da çok sayıda pişmiş toprak lahit ile Oisyme hariç hepsinde taş lahitler de (Triantaphyllos 1972: 535-536; Triantaphyllos 1973: 469-473; Cook 1981: 164-166) ele geçmiştir. Palaiokhora'da açığa çıkarılan çift tümülüs içinde ölümler büyük bir kısmı poros taşından lahitlere ve bir çocuk da pişmiş toprak lahde yerleştirilmiştir (Archibald 2004: 167).

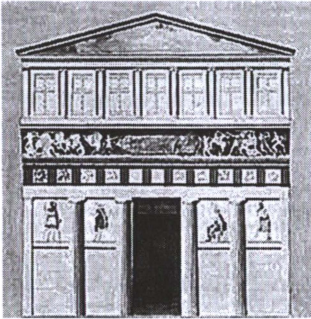
Makedonia'daki Vergina'da Erken Demir Çağ'da inhumasyon geleneği daha yaygındır. Vergina ve Aigai'da bulunan ve en erkenleri MÖ 1000-700 arasına ait olan tümülüs mezarlarda ölümler daha çok basit kuyu, basit taş yapı veya pithoslar içerisine yerleştirilmiştir (Andronicos 1993: 25-30).

MÖ 4. yüzyılın ikinci yarısı ve Hellenistik dönemde ise Makedonia Bölgesi'nin ihtişamı anıtsal krali mezarlar ile gözler önüne serilmektedir. Bir kısmı tümülüsler altında inşa edilen bu anıtsal oda mezarlar beşik tonoz çatıları, çok süslü cepheleri, zengin gömü hediyeleri ve dekoratif mimari aksamaları yanında özellikle de çok renkli ve gösterişli duvar resimleri ile tanınırlar. Ön cephesi mimari süslemeye sahip Makedonia mezarlarının ana prensibi beşik tonoz çatılara sahip olmalarıdır (Asāndoe – Latify: 10). Vergina'daki Persephone Mezarı, Savaşçı Mezarı, Philip'in Mezarı, Prens Mezarı; Lefkadia'daki Büyük Mezar, Kinch Mezarı; Thessaloniki'deki Phonikes Mezarı, Agios Athanasios Mezarı; anıtsal mimari özelliklerinin yanında duvar resimleri ile de ön plana çıkan Makedonia mezarları arasında yer alır. Bu mezarlarda savaşçılar, okçular, gemi pruaları, hayvanlar, savaş, av, kentauromakhia sahneleri, aslanların boğalara veya sirenlere saldırdığı sahneler, çeşitli figürler işlenmiştir.

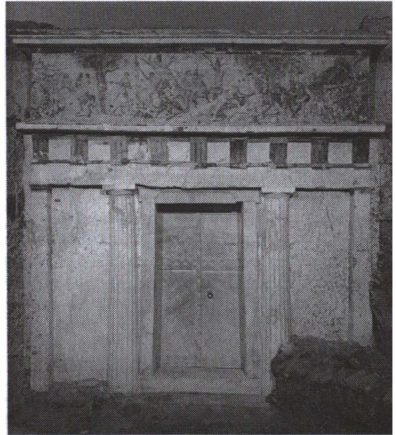
Anıtsal mezarlarda çoğunlukla ölümlerin yakıldığı ve küllerinin *larnak*slara ya da sandıklara yerleştirildiği görülür. Örneğin II. Philippos'un annesi Eurydike'ye ait olduğu düşünülen taht üzerinde Eurydike'nin küllerini barındıran mermer bir sandık bulunmuştur.

Vergina'daki II. Philippos'un tapınak planlı mezarında (Tomb II) ölünün kemikleri mermer bir sandık içindeki altın bir *larnaks* içine yerleştirilmiştir (Res. 58-60).

Makedonia mezarlarında nispeten geç tarihli örneklerinde ikili ve üçlü *klineler* yer alır. Üçlü *klineler* "Π" biçiminde düzenlenirdi ve onlar genelde lahitlerdi. MÖ 3. yüzyılın 2. yarısına tarihli Amphipolis II Mezarı ikili olarak "Γ" şeklinde düzenlenmiş iki lahit içerir. Lahitler yumuşak poros taşından yapılmış ve beyaz stuko ile kaplanmıştır. *Kline* biçiminde şekillendirilmiş bu lahitler kremasyon için kullanılmıştır. İçlerinde külleri taşıyan ahşap veya metal kutular yer alır. "Π" biçiminde şekillendirilmiş üçlü *kline* lahit Terpnis

Res. 58 Vergina'daki
Büyük Tümülüs Mezar II
(D'Angelo 2010: Fig. 3)

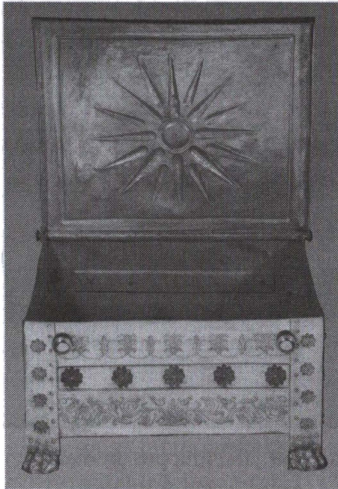

Res. 59 II. Philippos'un mezarı
(Andronicos 1993: fig. 57)

Nigrita Mezarı'nda açığa çıkarılmıştır. MÖ 3. yüzyılın başlarına tarihli mezardaki lahitler beyaz stuko ile kaplıdır. İki lahit üzerindeki yazıtlardan Apollodorou oğlu İpponaks ve Dioskouridis adlı iki kardeşe ait oldukları anlaşılır. Üç lahdin de inhumasyon kemiklerini taşıdığı düşünülür (Asāndoe – Latify: 14-15).

Karadeniz

Karadeniz'in kuzeyindeki bölgelerde Arkaik Dönem'de basit çukurlara yapılan gömülerin yanında amphora mezarlar, niş mezarlar ile lahit de kullanılmaktaydı. Ayrıca bölgede sıklıkla karşılaşılan bir mezar tipi olan kurganlar özel bir önem taşımaktaydı. Kurganlar içerisinde sıklıkla ahşap lahitler bulunmaktaydı. Ahşap lahitler daha çok sedir, selvi, şimşir, porsuk ağaçlarından imal edilmiştir. Bu lahitlerin zengin bezemeleri için altın, fildişi aplikler ve boya kullanılmıştır. Bazı örneklerde ise lahit kapaklarının kırma çatı biçiminde yapıldığı görülmektedir. Çoğunlukla MÖ 4. ve MÖ 3. yüzyıllara

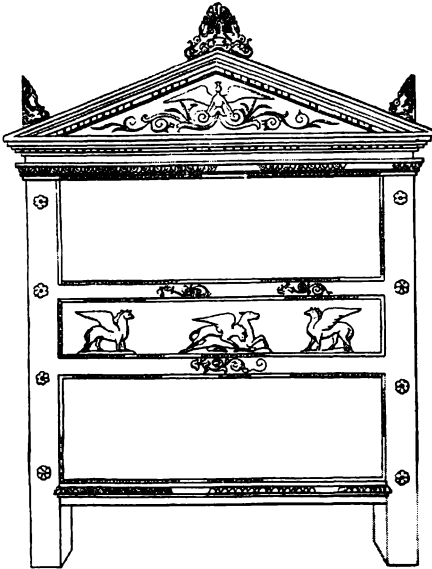

Res. 60

II. Philippos'un mezarında
ele geçmiş altın *larnaks*
(Andronicos 1993: fig. 136)

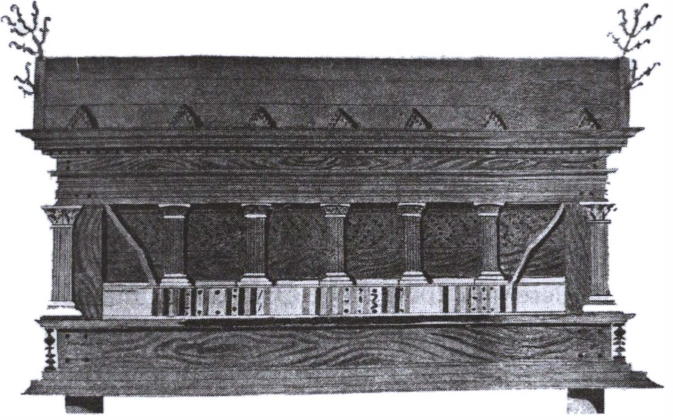
tarihlidirler (Hitzl 1991: 82-85) ve MS 2. yüzyılın içlerine kadar kullanımda kalmışlardır.

Nymphaion'da yarı değerli taşlar ve cam kakmalar ile süslenmiş ya da renkli tekstil ürünlerine sarılmış ayrıcalıklı ahşap lahitler olduğu bilinir. Bu tip bezemeli lahitler Nymphaion'da ve Karadeniz yerleşimlerinde MÖ 5. yüzyıldan MS 2. yüzyılın içlerine kadar oldukça yaygın bir şekilde kullanım görmüştür (Petersen 2008: 217). Özellikle Roma döneminde lahitler üzerine asılan plasterlere sıklıkla rastlanılır (Zhishina 2001: 253-263). Olbia'da ise plaster aplikli ahşap lahit parçaları Arkaik Dönem'e kadar geri gitmektedir (Petersen 2008: 217). Taman Yarımadası'nda Kuban Nehri civarındaki Seven Brothers Kurganı'nda MÖ erken 4. yüzyıla, Bolshaya Bliznitsa Kurganı'nda (Watzinger 1905: 47) MÖ 300'e ve Gorgippia Mezarlığı'nda MÖ 3. yüzyıla ait ahşap lahitler (Res. 61) bulunmuştur.

Res. 61

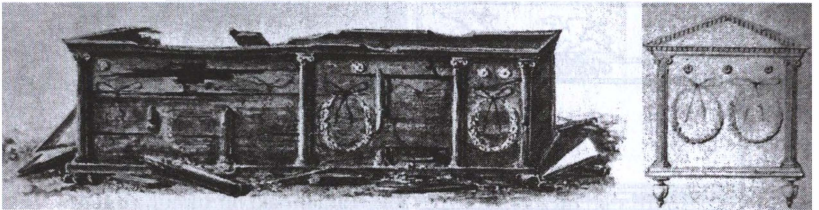
Taman'daki bir tümülüsten ele geçmiş ahşap lahit (Watzinger 1905: Abb. 65)

Res. 62 Kareisha Kurganı'ndan ele geçmiş ahşap lahit
(Watzinger: Abb. 86)

Pantikapaion Bölgesi'nde MÖ 4. yüzyıla tarihlenen Kul-Oba, Yuz-Oba, Pavlosky, Zmeini, Kekuvatskij ve Kareisha Kurganları'ndan (Res.62) ele geçen ahşap lahitler en iyi bilinenlerdir.

Kerç'te Mithridates Tepesi'ndeki bir mezardan gelen ahşap lahit de anılmaya değerdir. Kıрма çatıya sahip lahit ayaklı olup lahdin dış kısımlarına yarım veya dörtte üç on sütunları yapılmıştır (Res. 63). Böylelikle bir Yunan tapınağı izlenimi yaratılır. Tüm sütunların arası çelenk şeklinde apliklerle süslenmiştir.

Res. 63 Kerç'teki Mitridates Tepesi'nden ele geçmiş ahşap lahit
(Watzinger 1905: Abb. 92)

Kaynakça

Antik Edebi Kaynaklar

- Homer, *İlyada*, Erhat, A. – A. Kadir (Türkçe Çev.), Can Yayınları, 1992.
- Homer, *Odysseia*, Erhat, A. – A. Kadir (Türkçe Çev.), Can Yayınları, 1992.
- Herodotus, *Herodot Tarihi*, Ökmen, M. (Türkçe Çev.), İş Bankası Yayınları, 2002.
- Pliny the Elder. *Naturalis Historia*. Karl Friedrich Theodor Mayhoff. Lipsiae. Teubner. 1906. <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.02.0138%3Abook%3D36%3Achapter%3D40>
- Thucydides. *Historiae in two volumes*. Oxford, Oxford University Press. 1942. <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0199%3Abook%3D2%3Achapter%3D34%3Asection%3D3>

Modern Kaynaklar

- Akyurt, İ.M.
1998 MÖ 2. binde Anadolu'da ölü gömme adetleri = Bestattungssitten Anatoliens im zweiten vorchristlichen Jahrtausend (Zusammenfassung). Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Archibald, Z.H.
2004 "Inland Thrace", Hansen, M.H. – T.H. Nielsen (eds.), *An Inventory of Archaic and Classical Poleis*, Oxford, 885-899.
- Asăndoaie, E.R. – A.H. Latify
2013 "Stone Klinai and Kline-Shaped Structures in Macedonian Tombs from Present North-East Macedonia and Thracia (Comparative Study with the Similar Furniture Discovered in the Thracian Tombs)", 12th International Congress of Thracology, Târgoviște, 10-14 September 2013, Romania.

- Baldoni, D.– C. Franco – M. Manara – P. Belli – F. Berti
2004 *Carian Iasos/ Karia'da Bir Liman Kenti IASOS*, İstanbul.
- Barron, A.
2013 *The Value of the Past: Minoan and Minoanizing Larnakes at the Knossos North Cemetery*, (Honours, Thesis).
- Bass, G.F.
1963 "Mycenaean and Protogeometric Tombs in the Halicarnassus Peninsula", *AJA* 67, 53-361.
- Başaran, S.
2007 "Enez'de Ortaya Çıkan Klazomenai Tipi Lahitler", Umurtak, G. – Ş. Dönmez – A. Yurtsever (eds.), *Refik Duru'ya Armağan = Studies in Honour of Refik Duru*, İstanbul, 271-276.
- Baughan, E.P.
2013 *Couched in Death: Klinai and Identity in Anatolia and Beyond*, Wisconsin.
- Boardman, J.
1995 *Greek Sculpture: The Late Classical Period and Sculpture in Colonies and Overseas*, New York.
- Boehlau, J.
1898 *Aus ionischen und italischen nekropolen; ausgrabungen und untersuchungen zur geschichte der nachmykenischen griechischen kunst*, Leipzig.
- Bonanno, C.
1998 *I Sarcofagi Fittili Della Sicilia, <<L'Erma>> di Bretschneider*, Roma.
- Boysal, Y.
1967 "Karya Bölgesinde Yeni Araştırmalar. New Excavations in Caria", *Anadolu* 11, 1-56.
- Budge, E.A.W.
1894 *The Mummy: Chapters on Egyptian Funeral Archaeology*, Cambridge.
- Castor, Q.
2016 "Etruscan Jewellery and Identity", Bell, S. – A.A. Carpino (eds.), *A Companion To The Etruscans*.

Childs, W.A.P.

1978 *The City-Reliefs of Lykia*, New Jersey.

Coldstream, J.N.

2003 *Geometric Greece: 900-700 BC.*, London, Routledge.

Cook, R.M.

1981 *Clazomenian Sarcophagi*, Mainz.

Çevik, N.

2000 *Urartu Kaya Mezarları ve Ölü Gömme Adetleri*, Ankara.

Çevirici, F.

2007 "Polyksena Lahdi'nin Stilistik Açından Değerlendirilmesi", *ADerg X*, 69-92.

Cremer, L. – A. Heinzinger – H. Hoffmann – E. Koch v.d.

1980 *Tutanchamun*, Mainz.

D'Angelo, B.

2010 "The Evolution of the Macedonian Tomb: Hellenistic Funerary Architecture Revisited", *YAK*. 904: 726.821 (38)-03/-02, 57-68.

Dickey, K.

1992 *Corinthian Burial Customs, ca. 1100-550 BC* (unpublished Ph.D. dissertation, Bryn Mawr College).

Diler, A.

2001 "Damalıbogaz / Hyдай Arastırmaları – 2000", *19. Araştırma Sonuçları Toplantısı I*, Ankara, 225-236.

2006 "Pedasa Geç Protogeometrik Tümülüsü ve Leleglerde Ölü İnancı", Yaylalı, A. – T. Takaoğlu (eds.), *Anadolu Arkeolojisine Katkılar: 65. Yaşında Abdullah Yaylalı'ya Sunulan Yazılar*, 109-131, İstanbul.

Dridi, H.

2001 "Sarcophages en bois de Carthage", *Sepulkral- und Votivdenkmäler östlicher Mittelmeergebiete, 7. Jh. v.Chr. - 1. Jh. n. Chr. Kulturbegegnungen im Spannungsfeld von Akzeptanz und Resistenz*. Akten des Internationalen Symposiums Mainz, 1.-3.11.2001.

Dunand, F. – R. Lichtenberg

2006 *Mummies and Death in Egypt*, Cornell University Press.

Dusinberre, E.R.M.

2012 *Empire, Authority, and Authonomy in Achaemenid Anatolia*, Cambridge.

Evren, A.

1985 *Tire ve Çevresinde Bulunan Pişmiş Toprak Lahitler = Terra Cotta Sarcophagi from Tire and its [sic] Environs*, İstanbul.

Fell, R.A.L.

2013 *Etruria and Rome*, Cambridge at the University Press.

Frede, S. – S. Gralert – H. Richter

2000 *Die phönizischen anthropoiden Sarkophage*. Mainz, Von Zabern.

Gaitzsch, W. – P. Kuniholm – I. Radt – W. Schieffer

1985 "Ein hölzerner hellenistischer Sarkophag aus Elaia bei Pergamon", *IstMitt* 35, 139-180.

Giglioli

1935 *L'arte etrusca*, Milano.

Haller, A.

1954 *Die Gräber und Gräfte von Assur*, Mann-Berlin-Gbr.

Henry, O.

2008 *Tombes de Carie: Architecture funéraire et culture carienne, VIe-IIe s. av. J.-C.* Rennes: Presses universitaires de Rennes.

Hermay, A. – J.R. Mertens

2014 *The Cesnola Collection of Cypriot Art: Stone Sculpture*, New York.

Hitzl, I.

1991 *Die griechischen Sarkophage der archaischen und klassischen Zeit*, Jönsöred.

Hürmüzlü, B.

2003 *Klazomenai-Akpınar Nekropolis (Ege Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi)*.

Hürmüzlü, B.

2010 "Die früheste Gruppe Klazomenischer Sarkophage aus Klazomenai", *Jdl* 125, 89-153.

İdil, İ.

1998 *Likya Lahitleri*, Ankara.

Ilieva, P.

2009 "Vogue and Utility: Terracotta Products with Ionian Kymation in Relief from the Aegean Shores of Thrace", *Bar International Series* 1975, 69-80.

Jenkins, I.

2006 *Greek Architecture and Its Sculpture*, Cambridge.

Jigoulov, V.S.

2016 *The Social History of Achaemenid Phoenicia: Being a Phoenician, Negotiating Empires*, London.

Kalkan, H. – A.C. Gürsel

2014 "Lydia'da Pers Etnisitesine ait Arkeolojik Bir Veri Değerlendirmesi", *IJHS* 11, 836-845.

Karaosmanoğlu, M. – H. Korucu

2015 "Erzincan Kalesi", *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitü Dergisi* 35, 36-59.

Koch, G.

2001 *Roma İmparatorluğu Dönemi Lahitleri*, İstanbul. (Çeviren: Z. İlkelen).

Kukah, E.

1955 *Anthropoide Sarkophage in Beyrouth und die Geschichte dieser sidonischen Sarkophagkunst*, Berlin: Mann.

Kurtz, D. C. – J. Boardman

1971 *Greek Burial Customs*, Ithaca, N.Y: Cornell University Press.

Lagatta, D.

2008 "Cyrenean Greek Sarcophagi", *SOMA 2005: Proceedings of the 9th Symposium on Mediterranean Archaeology, Chieti (Italy)*, 24-26 February 2005, 155-160.

Lehmann, R.G. – E. Rehm

2005 *Dynastensarkophage mit szenischen Reliefs aus Byblos und Zypern*, Mainz am Rhein.

Long, C.R.

1974 *The Ayia Triadha Sarcophagus: A Study of Late Minoan and Mycenaean Funerary Practices and Beliefs*, Göteborg.

Martino, P.L.

2005 *The Hagia Triada Sarcophagus Interconnections between Crete and Egypt in the Late Bronze Age*, College Park, Md: University of Maryland.

Mihalopoulos, C.

2009 “The Construction of a New Ideal. The Official Portraiture of Alexander the Great”, Heckel, W. – L.A. Tritle (eds.), *Alexander the Great: A New History*, Chichester, U.K.: Wiley-Blackwell, 275-293.

Miller, M.C.

1997 *Athens and Persia in the Fifth Century B.C.: A Study in Cultural Receptivity*, Cambridge: Cambridge University Press.

Moscatti, S.

2004 *Fenikeliler = The World of the Phoenicians*, Ankara. (Çeviren: Gül, S.).

Nigro, L.

2004 “The Eighteenth Century BC Prince of Byblos and Ebla and the Chronology of the Middle Bronze Age”, *BAAL Hors-Série VI*, 159-175.

Özet, A.

1994 “The Tomb of a Noble Woman from the Hekatomnid Period”, *Hekatomnid Caria and the Ionian Renaissance. Acts of the International Symposium at the Department of Greek and Roman Studies, Odense University, 28-29 November 1991*, Odense.

Özyiğit, Ö.

2003 “Recent Work at Phokaia in the Light of Akurgal’s Excavations”, *Anadolu* 25, 109-127.

Pasinli, A.

2000 *The Book of Alexander Sarcophagus*, İstanbul.

Papalexandrou, N.

2010 "A Clazomenian Sarcophagus in the Princeton University Art Museum", *Record of the Princeton University Art Museum* 69: 4-21.

Petersen, J.H.

2008 "Kurgan Burials from Nymphaion – A New Approach", Guldager, B.P. – H.J. Petersen (eds.), *Meetings of Cultures in the Black Sea Region: between Conflict and Coexistence*, Aarhus: Aarhus University Press.

Plika, P.

2015 *A Comparative Research between the Macedonian Tombs and the Scythian Kurgans, A Thesis Submitted for the Degree of Master of Arts (MA) in Black Sea Cultural Studies*, Thessaloniki.

Richter, H.

2010 "Billiger Ton oder 'Guter Ton'?" Meyer, J. – W. Becker (eds.), *Kulturlandschaft Syrien: Zentrum und Peripherie; Festschrift für Jan-Waalke Meyer*, Münster: Ugarit-Verlag, 481-502.

Ridgway, B.S.

1999 *Prayers in Stone: Greek Architectural Sculpture ca. 600-100 B.C.E.*, Berkeley.

Roosevelt, C.H.

2003 *Lydian and Persian Period Settlement in Lydia*. Ann Arbor, Mich: UMI Dissertation Services.

Rutkowski, B.

1968 "The Origin of the Minoan Coffin", *BSA* 63, 219-227.

Sevin, V.

1986 "Urartu Mezar Mimarisine Yeni Katkılar", *Anadolu Araştırmaları* 10, 329-340.

Sevinç, N.

1996 "A New Sarcophagus of Polyxena from the Salvage Excavations at Gümüşçay", *Studia Troica* 6, 251-264.

- Sevinç, N. – R. Körpe – M. Tombul – C.B. Rose – D. Strahan – H. Kiesewetter – J. Wallrodt
2001 “A New Painted Graeco-Persian Sarcophagus from Çan”, *Studia Troica* 11, 383-420.
- Simpson E.
2010 *The Furniture from Tumulus MM*, Leiden: Brill.
- Stewart, S.M.
2010 *Gordion after the Knot Hellenistic Pottery and Culture*, Cincinnati, Ohio, University of Cincinnati, Thesis (Ph. D.).
- Strathmann, C.
2002 *Grabkultur im antiken Lykien des 6. bis 4. Jahrhunderts v. Chr.: Grabanlagen in ihrem baulichen und gesellschaftlichen Kontext*, Frankfurt am Main & New York.
- Şimşek, C. – M. Okunak – M. Bilgin
2011 *Laodikeia Nekropolü (2004-2010 yılları)*, İstanbul.
- Tarbell, F.B.
1917 “Three Etruscan Painted Sarcophagi”, *Publications of the Field Columbian Museum. Anthropological Series*, Vol. 6, No. 4, 63-71.
- Tekay, D.
2013 *Anadoluda Dairesel Kesitli Pişmiş Toprak Lahitler*, İstanbul (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- Palaipafos
2008 “The Sarcophagus of Palaipafos”, *Proceedings of the IV. International Cypriological Congress, Nikosia, Cyprus, 29 April – 3 May 2008*, 26-27.
- Turfa, J.M.
1986 “International Contacts: Commerce, Trade, and Foreign Affairs”, L. Bonfante (ed.), *Etruscan Life and Afterlife, A Handbook of Etruscan Studies*, Detroit, 66-91.
- Torelli, M.
2001 *The Etruscans*, New York.

Tusa, V.

2011 "Siciliy", S. Moscati (ed.), *The Phoenicians*, London & New York, 231-253.

Venit, M.S.

2000 *The Monumental Tombs of Ancient Alexandria: The Theater of the Dead*, Cambridge, U.K.: Cambridge University Press.

Watzinger, K.

1905 *Griechische Holzsarkophage aus der Zeit Alexanders des Großen*, Leipzig: Hinrichs.

Webb, P.A.

1996 *Hellenistic Architectural Sculpture: Figural Motifs in Western Anatolia and the Aegean Islands*. Madison, Wis: University of Wisconsin Press.

Whitaker, J.I.S.

1921 *Motya: a Phoenician Colony in Sicily*, London.

Yağız, K.

2013 "Antandros Nekropolisi", Efe, R. – İ. Atalay – M.A. Öztürk (eds.), *2nd International Symposium on Kazdağları (Mount Ida) and Edremit: Human Environment Interactions and Ecology of Mountain Ecosystem: Proceedings & Abstracts = 2. Uluslararası Kazdağları ve Edremit Sempozyumu: Bildiriler ve Özetler*, 13-22.

Yıldırım, Ş.

2012 *Doğu Trakya'da Mezar Tepelerinin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi*, Ankara.

Zhishina, N.K.

2001 "Wooden Sarcophagi with Plaster-Cast Appliques from Nymphaeum", Boardman, J. – S.L. Solovyov – G.R. Tsetskhladze (eds.), *Northern Pontic Antiquities in the State Hermitage Museum, Colloquia Pontica 7*, Netherlands, 249-263.

Öte dünyaya geçerken bedeni taşıyan lahitler, en erken zamanlarda çoğunlukla “ölünün evi” olarak görülmüştür. Antik Mısır’da soylulara layık bu gömü aracı giderek daha geniş bir coğrafyaya yayılarak bulunduğu yerlere özgü karakteristik bir takım değişiklikler göstermişler ve belki de farklı anlamlar yüklenmişlerdir. Elinizdeki kitapta lahit kullanımının başlangıcından geç antik çağa kadar olan süreçte, bölgelere ve zamana göre değişiklik gösteren lahit biçimleri ve bezeme özellikleri kısaca tanıtılmaktadır.

S. Melike Zeren Hasdağılı, 1978’de Urla’da doğdu. İlk ve orta öğrenimini İzmir’de tamamladı. 2000 yılında Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı’ndan mezun oldu. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı’nda yüksek lisans ve doktora eğitimi tamamladı. Halen Trakya Üniversitesi Arkeoloji Bölümü’nde Yardımcı Doçent olarak görev yapmaktadır. Doktora tezi olarak aldığı “Albertinum Grubu ve Çevresindeki Klazomenai Lahitleri” ile antik dönem lahitleri hakkında araştırmalara başladı. Klazomenai lahitleri ve klasik dönem seramikleri ile ilgili yayınlanmış makaleleri bulunmaktadır.

zerobooksonline.com